БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢДАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1969 ч. СЕНТЯБРЬ 26 ПЯТНИЦА № 227 (8073).

Өртээ 2 көп.

Кызыл тук хоочун совхозта

Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхоз күрүнеге тараа дужаар планын ийи катап ажыр күүсеткен. Сөөлгү он хонуктуң түннели-биле алырга, күрүнеге тараа садар, дужут ажаап алыр, саваң белүп сарааттаар, аңгыс аңдарар талазы-биле ук совхоз районда бирги черни эзлээн.

СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң ажыл-агыйлар аразынга шилчиир Кызыл тугун «УТКА 25 чылы» совхозтуң коллективинге тывыскан болгаш 50 рубльдиң шаңналын база берген.

„Космос-301" ужудуушкунда

1969 чылдың сентябрь 24-те Совет Эвилелинге Черниқылымал «Космос-301» спутнигин залчег ёзугаар салып үндүрген. Спутникте 1962 чылдың март 16-да СЭТА-ның чарлааны программаны ёзугаар космос делгемин шинчилээрин үргүлчүлээр эртем аппаратуразын тургускан.

Спутникте тургускан аппаратура чогумчалыг ажылдап чоруур. Башкарылга-саналга төвү келген медээлерни сайгарып ажыллап турар.

(СЭТА).

ЧУГУЛА АЙТЫРЫГ

Беш чылдың планныг онаалдаларын, бүгү делегейниң күш-ажылчы кижилериниң улуг баштыңчызы В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр чүс чыл болур юбилейинге үткүштүр алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудуг болгаш транспорт организацияларының ажылдакчылары, бүгү совет улус-биле бир дөмей, хайныышкынныг ажылдап, күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип ап турар.

Продукцияның бот-үнезин чигедирип, шынарын экижидеп, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери дээш оон-даа өске техник-экономиктиг көргүзүглер эртken чылдың ол үезининг дөңгелинден эки болуп турар. «Востоксантехмонтаж» мехколонна, Улуг-Хемниң мяш үлетпүр ажыл-агыйы, Чадаананың хөмүр-даш разреаи, «Кызыл-Хавак» шахтазы болгаш оон-даа өске бүдүрүлгелер Совет Тывазының 25 чыл ооңга чедир он айларының планын ажыр күүседир дээш хүлээлгезин чедиишкинниг боттандырып турар.

Беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш демисселге планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг бериишкинниң чаа реформазынче шилчиишкин, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының элементилерин бүдүрүлгеге шиңгээдип эгелээнин улуг рольду ойнап турар. Бүдүрүлге чорудулгазын экижидер, эвээш чарыгдалдарны үндүрүп турган, хөй продукцияны бүдүрер дээш шимээшкин республиканың кайы-даа районунда, бүдүрүлгелеринде калбарган.

СЭКП обкомунуң бюрозу чоокта чаа Чөөн-Хемчик районуң үлетпүр бүдүрүлгелеринде болгаш тудуг организацияларында күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарын шиңгээдип ап турарының болгаш бүдүрүлгениң культуразын бедидип турарының дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. Техниктиг депшилге, чаартылга херээнге районуң инжепер-техниктиг ажылдакчыларын калбаа-биле киниртирип, бо талазы-биле чамдык дуржулганы чедип алганын (Чадаананың хөмүр-даш разрезинде) демдеглевишаан, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының айтырыын удуртуруында тодаргай системаның ам-даа тургустунмаанын бүродан айыткан. КЭО-ну бүдүрүлгеге шиңгээдип алырының херээнде массалыг болгаш чаңгыс аай угланыышкынныг хемчеглер район хемчээли-биле ам-даа ажылдап кылдынмаан.

Мындыг байдал чүгле Чөөн-Хемчикте эвес, республиканың өске-даа районнарында барын бүродан демдеглээн болгаш КЭО-нуң дугайында айтырыгны доктаамал контрольдап, холга алырын партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларынга дааскан.

Күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының херээ Кызылдың болгаш республиканың улуг бүдүрүлгелеринде эки шинтпирлеттинип турар-даа болза, элээн хөй районнарда ам-даа тодаргай боттанмайн турарын база катап демдеглээр херек. КЭО улуг бүдүрүлгелерге хамаарышкан айтырыг-дыр, эвээш кижилиг үүрмек, бичии бүдүрүлгелерге кандыг чаартылга кылыр боор дээр янзылыг шын эвес хөөнвер чамдык черлерде бар. Ол шын эвес. Күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаары дээрге кижи бүрүзүнүң ажылдаар черин көрүштүг, эптиг кылдыр дерип тургуварындан эгелээш, бүдүрүлге чорудулгазын эде организастаарынга чедир бүгү айтырыгларны хаара туткан хемчегларни боттандырары болур. Ооң кол сорулгазы күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, эки шынарлыг хөй продукцияны бүдүреря болгаш ажылчыннарның бүгү талалыг өзүлдезинге таарымчалыг байдалды тургузары болур.

Түс-түс районнарда, чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның бүдүрүлге черлеринде күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының элементилерин кошкак шиңгээдип турар. Ылаңгыя чоннуң Амыдырал хандырылга министерствозунуң, аъш-чем үлетпүр эртелелиниң, «Тыва автооруктранс» каттыжышкынының бүдүрүлгелеринде КЭО-нуң айтырыын бо хүннерге чедир тодаргай шинтпирлевейн турарын демдеглээр херек.

Тудуг организацияларында байдал база-ла ындыг. Ылаңгыя «Тыва көдээ тудуг» трестиң көжүп чоруур механизастаттынган колонналарында күш-ажылды организастааны болгаш механизастааны четпес. Үк колонналарның ажылында техниктиг дешилгениң, мурнакчы дуржулганың талазы-биле көскү чаартылга чедип алдынмаан. Маңаа холбаштыр бир чижектеи көргүзүп болур. Трестиң № 585 көжүп чоруур механизастаттынган колонназы Бай-Хаакта үш каът чаа школаны бо хүннерге чедир күрүне комиссиязынга дужаавaан. Ол школаның шеверлел ажылдарын хол-биле кылып, бар техниканы ажыглаваанындан опу өредилге чылының эгезинде ажыглалга киирбээн. Үк объектиде ажылдап турар кижилериниң саны хөй-даа болза, оларның ажылын эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың негелдезинге дүүштүр организаставаанындан ажыл шулуудавайн келген.

Күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаар талазы-биле элээн дуржулга бисте бар апарган. Теоретиктиг семинарларны, конференцияларны, дуржулга солчуушкуннарын кап удаа эрттирип, ооң материалдарын республика солунгарынга чырыдып келген болгаш тускай брошюраларны, рекомендацияларны парлап үндүрген. КЭО-ну бүдүрүлгеге шиңгээдир талазы-биле хөй организацияларның ажылы республикага билдингир апарган. Оларның дуржулгазын чер болганга неитередир херек.

Тудуу доостурунга чоокшулаан Хову-Аксы комбинадының коллективиниң бо талазы-биле боттандырып турар хемчегларинден чамдык чижектерни көргүзүп болур. КЭО чөвүлелиниң болгаш ооң комиссияларының тудугну дүргедедир талазы-биле ажылдап кылган хемчегларын боттандырып келгени улуг ажыктыг болган. Бо коллективтиң ажылында кол үүл—бүдүрүлге чорудулгазын чаартыр ажылга бүгү кижилерни киириштирип, КЭО-нуң херээн массалыг болдурганы болур.

КЭО-ну чер болганга мындыг янзылыг боттандырар болза, республиканың үлетпүрү Төрээн чуртка хөй продукцияны бүдүрүп бээр дээрээнге чигзиниг турбас.

КҮРҮНЕ ШЫГЖАМЫРЫНГА

Сентябрь 25-ке чедир республиканың колхозтарындан болгаш совхозтарындан күрүне шыгжамырынга 45296 тонна тараа кирген, ол болза планның 75,5 хуузу болур. Ооң иштинде совхозтар планын 79,3 хуу күүсеткен.

Сентябрь 24-те бүгү районнардан күрүнеге 826 тонна тарааны сатканын ап көөрге, күрүнеге тараа дужаалдазының темпизи улам кудулап турарын айтып турар. Ол хүн Улуг-Хем райондан чаңгыс килограмм-даа тараа кирбээн. Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнар плындан ажыр тараа садарын үргүлчүлеп турган болза, ам үзүктели берген.

Күрүнеге тараа дужаар планын күүсеткен совхозтардан сентябрь 24-түң хүнүнде «Межегей» 80, «Сут-Хөл» 41, «Большевик» 12 тонна тарааны плындан ажыр дужааган.

«Көк-Тей» совхозтуң тараажылары чаа дүжүттүң тараазын күрүнеге дужаар планын барык дөрт катап ажыр күүсеткен. Төрээн чуртунуң шыгжамырынче хөй тарааны урган бо ажыл-агыйның ажылышчылери амгы үеде келир чылдың дүжүдүнге үрезин уруушкунун организастыг чорудуп турар.

ЧУРУКТА: совхозтуң теп шанында тараа арыглаашкыны.

Г. СИРОТИННИҢ фотозы.

ХОВУ АЖЫЛДАРЫНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

АҢГЫС АҢДАРЫЛГАЗЫН УЗАМДЫКТЫРБАС!

Эң дээре агротехниктиг хуусааларда бедик шынарлыг чоруткан аңгыс аңдарылгазы тараа болгаш мал чеми культураларны бүдүрерин улам ынай көвүдедиринге улуг рольдуг. **Бо чылын республикага күскү аңгыс аңдарылгазын 143 муң гектарга чорударын планнаан.** Чамдык ажыл-агыйлар бо чугула ажылче чогуур кичээнгейни салып, агрегаттарның ажылының графигин ёзугаар механизатор бүрүзүнге тодаргай онаалданы чедирген. Хөй ажыл-агыйларда аңгыс аңдарылгазында тракторларның ажылын бөлүктээр арга-биле чорудуп турар. Чарыштың түннелдерин доктаамал үндүрүп, мурнакчы механизаторларын ажылын демдеглеп турар. Моральдолгаш материал талазы-биле деткиишкин ажылдың темпизинге болгаш шынарынга улуг салдарлыг.

Черни эки белеткеп турар ажыл-агыйларның санынга Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы» (агроном эш Есипов), «Ленинчи орук» (агроном эш Тараканов), «Коммунизмче орук» (агроном эш Сирота) колхозтары, Тандыда «Тиилелге» (агроном эш Луговский), «Межегей» (агроном эш Бондаренко) совхозтар болгаш оон-даа өскелер кирер.

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуп тараажыларын онзалап демдеглезе чогуур. Олар аңгыс аңдарылгазының планын ам күүседипкен. Таңды районда «Коммунизминиң херели» колхозтуң тараажылары аңгыс аңдарар планының дең кезиин күүседип алганнар.

Ынчалзажок аңгыс аңдарылгазы республикада ниитизи-биле кончуг четпес чоруп турар. Ол дугайын мындыг фактылар тодаргай айтып турар. **Келир чылдың дүжүдүнге 41 муң гектар чер аңдартынган, ол болза планның 27,7 хуузу болур.** Бо көргүзүг эртken чылдың бо үезинге деңнээрге 24 муң гектар эвээш.

Чылдагаан чүдел? Хамыктын мурнунда аңгыс аңдарылгазын четпес организастаанында. Чижек бо. Сентябрь 23-те республикага бир тракторга онаштыр ажылдап кылышкын деңгүп-ле 3,3 гектар болган.

Бо талазы-биле Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем районнар хамыктың соонда чоруп турар. Бо районнарга сөөлгү каш хонуктарда бир тракторга онаштыр ажылдап кылышкын 1—2 гектарга онаажып келген.

Күскү хову ажылдарының бо чугула хевиринге эртken чылдың алдагдалдарын катаптап болбас. Чамдык ажылагый удуртукчуларының, агрономнарның, бригадирлерниң таваар чоруунда бо чылгы часкы тарылгада черни удур андарып чаштырар ужурга таварышкан болгай. Мындыг тарылганың ажыы эвээш дээрзин практика бадыткаан. «Чыраа-Бажы», «Россия» совхозтар, Бин-Хем районнуң «Хадың» колхозу эртken чазын тарылганы чогум-на ынаар чоруткаш, бо күзүн дужут талазы-биле пат болганы ол. Ынчалзажок бо ажыл-агыйлар ол болган частырыглардан чогуур түннелди кыабайн, ам үеде аңгыс аңдарылгазын оожум темпилиг чорудуп турар.

Күскү чер аңдарылгазы бедик дужүтту өстүрүп алырының идегелдиг магадылалы. Бо ажылдың чедиишкининден тараа болгаш өске-даа продуктуларның эдбек чыылдазы хамаарыжыр. Ынчангаи ажылагый удуртукчуларының, түскай эртемниглерниң база бүгү тараажыларның мурнунда турар сорулга келир чылдың дужүдүнге чер белеткелин бүгү тала-биле хандырары болур.

Мал чеминиң белеткели

Республикада мал чемнериниң белеткелин сентябрь 22-нин медээзин ёзугаар хуу-биле көргүзерге мындыг:

РАЙОННАР	СИГЕН	СИЛОС
Бай-Тайга	105,9	30,1
Чөөн-Хемчик	104,8	40,9
Өвүр	100,2	—
Барыын-Хемчик	90,1	38,8
Эрзин	78,0	—
Мөңгүн-Тайга	76,8	—
Улуг-Хем	75,1	45,3
Каа-Хем	74,4	52,3
Кызыл хоорай Совети	60,8	40,6
Тожу	58,2	27,5
Бии-Хем	56,7	24,4
Таңды	56,1	69,0
Тес-Хем	55,5	14,7
Республиканың түңү	75,6	44,7

ТОН ДЫК ТХАНЬ ВДР-ниң ПРЕЗИДЕНТИЗИ

ХАНОЙ, сентябрь 24. СЭТА-ның корреспондентизи С. АФОНИН мынчалдыр дамчыткан:

Сентябрь 23-те Ханойга Вьетнам Демократтыг Республиканың Национал хуралының үшкү чыжының бешки сессиязы болган. Сессия Вьетнам Демократтыг Республиканың Президентизинге эш Тон Дык Тханьны, Оралакчы Президентизинге эш Нгуен Лыонг Банны соңгаан.

Сессия депутаттарның бүрүн составының киржилгези-биле эрткен. Сессияның ажылын ооң президиуму удурткан. Президиумга Тон Дык Тхань, Ле Зуан, Тыонг Тинь, Фам Ван Донг, Хоанг Ван Хоан, Бо Нгуен Зиап, Нгуен Зуй Чинь кирген.

Депутаттар эш Хо Ши Минниң тураскаалын минута дургузунда ыыт чок туруп ёзулаан.

Национал хуралдың өмүнээзинден Национал хуралдың Доктаамал комитединиң даргазы Тыонг Тинь эш Хо Ши Минниң тураскаалынга бараалгаткан болгаш чуртка улус-демократтыг эрге-чагырганы быжыглаарының сорулгаларының дугайында ук сессияга улуг плеткел кылган. Ооң плеткелиниң соонда Президент Хо Ши Минниң чагыларын, эш Хо Ши Минниң мөчээнинге холбаштыр Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң кыйгырыын, ВАП Төп Комитединиң кажыдал сөзүн ооңчуп дыңнаткан.

Эш Тон Дык Тхань сос алгаш, аңаа Национал хуралдың бүзүрел көргүскенинге ооруп четтиргенин чугаалаан болгаш Президент Хо Ши Минниң чагыгларын эдербишаан, төрээн чуртка, улуска, революцияга бараан болурунга бүгү күжүмүн бээр мен деп айыткаан. Ооң чугаазын чыылганнар дыңмиттиг адыш часкан уткаан.

Хапойда ам Мурнуу Вьетнамны хостаарының национал фронтузунуң Төп Комитединиң Президиумунуң Даргазы Нгуен Хыу Тхо, Вьетнамның национал демократтыг болгаш тайбыңга ынак күштер эвилелиниң Төп Комитединиң Даргазы Чинь Тинь Тхао, Мурнуу Вьетнам Республиканың Революсчу Түр газаанның Даргазының оралакчызы Нгуен Доа, Мурнуу Вьетнам Республиканың ВДР-де толээ черинин удуртукчузунуң хүлээлгезин күүседип турар Нгуен Фу Соай олар аалдан чоруп турар. Оларны сессияга чалап келдирген.

* * *

Ханойда дончу намдар тайылбырлалдарын тараткан. Оларда мынча дээн:

Тон Дык Тхань 1888 чылда Мурнуу Вьетнамның Лонгсуен суурунга ажылчын кижиниң ог-бүлезинге төрүттүнген. Тон Дык Тхань 1919 чылда француз империалистерниң аныяк Совет Республиканы базар шериглер чорудар планынга удурлавган, дайынга удур демисселге француз далайжылар-биле кады киришкен. Тон Дык Тхань француз корабльге кызыл тукту кииситкеш, Россияга болган Октябрь революциязынга ооң-биле байыр чедирген ужурунда туттуруп хоргудаткан.

1929 чылда француз колонизаторлар Тон Дык Тханьны катап тудуп хоргудаап, Пулокондор ортулукка 20 чыл дургузунда кара-бажыңнан хоргудаар кылдыр шинтиккен. 1930 чылдан бээр — Индий-Кыдаттың Коммунистиг партиязының кежигүнү.

Тон Дык Тхань удурланышкын дайынының эрткен тос чыл үезиниң дургузунда, тайбың тургустунган соонда болгаш амгы үеге чедир партияның, күрүнениң харыысалгалыг ажылын күүседип келген.

1960 чылда Вьетнам Демократтыг Республиканың Оралакчы Президентизинге соңгуткан.

Нгуен Лыонг Банг Хайзыонгка ядыы көдээ башкы кижиниң ог-бүлезинге төрүттүнген.

Хайфон биле Сайгоннуң ажылчыннарының ортузунга политиктиг, организакчы ажылды идепкейлиг чорудуп келген. Кашдаа туттуруп хоргудаткан. 1931 чылда 20 чыл дургузунда кара-бажыңга хоргудаттырар кылдыр шинтиргем, дараазында чылын кара-бажыңдан дезип үне берген. 1933 чылда катап туттургаш, бүгү назының хоргудалга эрттирер кылдыр шинтиргеп. Он чыл болганда — кара-бажыңдан катап дезип үне берген.

Нгуен Лыонг Банг партияның болгаш күрүнениң харыысалгалыг ажылын чорутуп келген.

Чугула кампания үргүлчүлевишаан

Чээрби кижи дүне, хүндүс

УЛУГ-ХЕМДЕ Жданов аттыг көдээ ажыл-агый эртелинин төп шаңында колхозтуң ховуштөлериндеи кирген тараа улам немежип турар. Чаа дужүттүң тараазын чогуур үеде сайгарып арыглаары-биле ында 20 кижи составтыг ийи звенону дүнеки, хүндүскү эзлегде ажылдаар кылдыр организастаан. Эртен эртеден, даяны атсы төп шаңга ажыл-иштин хайныышкыны үзүктелбес.

Шаң ажылдакчыларының ажыглалында тарааны арыглаар дөрт машина бар. Оларны мотористер Содунам Соскуй-оол, Донгак Мижит-Доржу олар эки хайгаарап, үрелвишкиннерге таварыштырбайн келген. Оон ачызында шаң ажылдакчылары сөөлгү хүннерге чедир 450 тонна тарааны арыглап шыгжаан. Тараа арыглаашкынында киржип турар коллективтиң ажылының хонукта бүдүрүкчүлүү ниитизи-биле 30 тонна тараага онаажыр. Моны барымдаалаарга, шаңда киргеи бүгү тараа моон соңгаар он ажыл хүнериниң дургузунда деоза арыглаттынып болур арга бар.

С. НАМЧАН.

Беш хонуктуң түннели

«УЛУГ-ХАЯ» совхозтуң тараажылары ажаап алышкынының бо хүнеринге чедир аразында социалистиг чарыштыг ажылдап келген. Эки, үлегердиг ажылдап турар комбайнерлерге шилчиир кызыл вымпелди база ертектиг шаналды тыпсырын совхозтуң дирекция черн көрген. Оны комбайнерлер ортузунга чогуур үеде боттандырып келген.

Совхозтуң аныяк, мурнакчы комбайнерлери Валерий Кызыл-оол, Маспың-оол Энже-оол чүгле хөй тарааны кестиргени дээш эвес, ажаап алышкынының агротехниктиг негелдезерин эки сагып келгени дээш арткан беш хонуктуң түннелинде ол чарышка оргил черни алганнар.

О. ТАВАА.

Ийи хүннүң семинары

СЭКП обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң Политиктиг чырыдышкын бажыңы республиканың пропагандистерииге ийи хүнүп семинар-хуралга чыылдырган. Партия обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң Политиктиг чырыдышкын бажыңының эргелекчизи эш Д. Л. ТИНМЕЙ партия чырыдышкынынга чаа өредилге чылында организастыг ажыл дугайында илеткел кылган.

Баштайгы медээлерни алырга, чаа өредилге чылында партия өредилгезинге 17 муң кижиниң хаара тудар. Ол дээрге эртken чыл дыңдан 2700 кижи хөй. Каа-Хем районда партия өредилгезинге өөренир бүгү дыңнакчыларның 58 хуузу В. И. Ленинниң намдарын өөренир. Маркизм-ленинизминиң үндезинниерин өөренирине дыңнакчыларның сонуургалы коскузу-биле бедээп. Ынчангаш бо чаа өредилге чылының кол угланышкынны маркизм-ленинизминиң болгаш эртемниг коммунизминиң үндезинниерин пропагандалаары болур.

Политиктиг чырыдышкын бажыңы пропагандистериң билигмергежилин бедидер сорулга-биле информациятеоретиктиг бюллетенин парлап үндүрер. Аңаа СЭКП обкомунуң секретары эш К. С. Шойгунуң «1968—69 өредилге чылында партия чырыдышкынының түңнелдери болгаш чаа өредилге чылының сорулгалары» деп чүүлү, В. И. Ленинниң «Улуг эгелээшкин», «Чарышты канчаар организастаарыл», «Аныяктар эвилелдериниң сорулгалары» болгаш өске-даа ажылдарын өөренириниң болгаш конспектилээриниң талазы-биле методиктиг сүмелер, республиканың дуржулгалыг пропагандистери М. Селяна (Бии-Хем), С. Хомушку (Барыын-Хемчик) оларның пропагандист ажылының дуржулгазының дугайын бижээн чүүлдери болгаш өске-даа материалдар кирер.

Пропагандистер партия обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы С. С. Сонамның «Коммунистиг болгаш» ажылчын партияларның Москва (1969 чыл) Чөвүлел хуралының материалдары», партия Кызыл хооркомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи В. В. Тимофеевтиң «Кыдат удуртукчуларның антисоветчи угланышкыны», партия обкомунуң лекторлар болүүнүң удуртукчузу А. Ф. Емельяновтуң «В. И. Ленин делегей байдалының дугайында», тоогу эртеминиң кандидады В. Л. Бичс-оолдуң «В. И. Ленин барыын болгаш «чөөн» үелдинг оппортунизм дугайында» болгаш өске-даа материалдар кирер.

ЧЕР АЖЫЛЫНГА БЕДИК КУЛЬТУРА ДЭЭШ

Сентябрь 23-те ВЦСПС-тиң Президиумуму чер ажылының бедик культуразы дээш социалистиг чарышты организастаарының айтырыын чугаалашкан. Ындыг чарыш чамдык автономнуг республикаларның, крайларның болгаш Россия Федерациязының, Украинаның, Молдавияның, Прибалтиканың областарының колхозтарында, совхозтарында калбарганын аңаа демдеглээн.

Ылаңгыя Черкасск областың Жашковск районнуң тараажыларының чедиишкиннери черле өөрүнүүр. Мында тарылга элчештирилгезии долу шиңгээдип алган, тараа культураларының бедик дүжүттүг сорттарын неитереткен. Ол чорук сөөлгү дөрт чылда, агаар-бойдустуң байдалындан хамаарылга чокка, гектардан 35 центнерден эвээш эвес кызыл-тас дүжүдүн алырын хандырган. Бо чылын ооң дүжүду районда ортумаа-биле 40 центнерден ажыг болган.

Херсон областың чер ажыл-ишчилериниң үлегери база эки. Ол областың ажыл-агыйлары хөрөүнүү ажылдап кылырының системазын эртемге үндезилеп чорутканынган болгаш хадыл турар черлерге ыяш олуртуушкунун шын кылганынган хат кандыг-даа каража чедирбээн, күзүн тараан культуралар долузу-биле камгалаттынган.

Чер ажылының бедик культуразы дээш тарышче Молдавияда база-ла улуг кичээнгейни салып турар. Ол чарыштың негелдерин күүсеткен колхозтарга, совхозтарга, бригадаларга болгаш салбырларга «Чер ажылының бедик культуралыг коллективи» деп атты, дипломну тыпсып турар.

Бо айтырыг талазы-биле Молдавияның Компартиязының ТК-зы, Молдав ССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш профэвилелдериниң республика Чөвүлели шиитпирни кады үндүрүп турар. Будүрүлгениң аң-не шылгараан ажылдакчыларынга «Чер ажылының бедик культуразының мастери» атты, хөрек демдээн болгаш шынзылганы тыпсыр.

Чер ажылының бедик культуразы дээш, колхозтар, совхозтар, салбырлар коллективтериниң социалистиг чарыжын профэвилелдер чөвүлелдери ажыл-агый органнары-биле кады организастаарын кедээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылынарының болгаш албан-хаакчыларының профэвилелдериниң Төп, республикалар, крайлар болгаш областар комитеттеринге ВЦСПС-тиң Президиумуму сүмелээн. «Чер ажылының бедик культуралыг коллективи» атты тыпсырының негелдерин болгаш чурумун ук черниң онзагай байдалын барымдаалап ажылдап кылдыр үжүрлүг. Ол шыкаш тиилекчилерге дипломнар тургузарын, чарышты калбаа-биле неитередирин болгаш ооң түңнелин чогуур ейүнде үндүрерин сүмелээн.

(СЭТА-ның корр).

1919 ЧЫЛДА РКП(б)-НИҢ VIII СЪЕЗДИЗИНГЕ В. И. ЛЕНИН МЫНЧА ДЕП ЧУГААЛААН: «БИР ЭВЕС ДААРТА БИРГИ ЧЕРГЕНИҢ 100 МУҢ ТРАКТОРУН БЕРИП ШЫДАП, ОЛАРНЫ БЕНЗИН-БИЛЕ ХАНДЫРЫП, МАШИНИСТЕР-БИЛЕ ХАНДЫРЫП... ШЫДААР ТУРГАН БОЛЗУВУССА, ОРТУМАК ТАРААЧЫН КИЖИ: «МЕН КОММУНА ДЭЭШ МЕН» ДЕП ЧУГААЛААР ИЙИК».

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙГА МЕХАНИЗАСТААШКЫН

Улуг баштынчының болган башкының ол бодалын боттандырар дээш, социалистиг тургузуушкунунуң бүгү үе-чадаларында материал-техниктиг базаны тургузар айтырыгның, ылангыя көдээ ажыл-агыйны техника талазы-биле чепсеглээр айтырыгның кайгамчык улуг ужур-дузалын бистиң партиявыс кезээде айтып келген болган айтып турар. Ол болза күш-ажылдың улам бедик бүдүрүкчүлүүн, көдээ ажыл-агый будүрүлгезининг өзүлдезининң бедик болган турушту темпилерин хандырарының эң кол чүүлдериниң бирээзи болур.

Көдээ ажыл-агыйның техниктиг чепсегленишкинининг чорудулгазын бистиң Тыва АССР-ниң чижээнден көрүп болур. Бир эвес 1950 чылда Тываның көдээ ажыл-агыйынга чүгле 333 трактор турган болза, 1969 чылда оон саны 2346 четкен, тараа комбайнары ол-ла үеде 53-тен 1131, трактор андазыларны 217-ден 1708, автомобильдер 528-тен 1617 апарган. Амгы үеде республикада 328 силос ажаар комбайн, 163 сараат салыкчызы, 472 калбартыр алыр жаткалар, тараа арыглаар он-он пунктулар болган хөй санныг өске-даа чаа техника бар.

Көдээ ажыл-агыйның техниктиг хандырылгазының өзүлдези-биле чергелештир ажылдарның механизастаашкынының деңнели база бедээн. Кукурузаның одуруглар аразын ажылдап кылыры, тараа культураларының ажаан алышкыны, тараа арыглаашкыны, силос культураларының ажаан алышкыны дээн ышкаш көдээ ажыл-агый ажылдары 100 хуу механизастаттынган.

Көдээ ажыл-агыйның улам ындайгы хөгжүлдезининг бедик турушту темпилерин хандырар, оон ачызында чонуун амыдыралының боттуг көдүрлүүшкүнүн чедип алыр төлээде, партияның XXIII съездизи, СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) болган май (1966 ч.) Пленумнары өске чүгула айтырыглар-биле чергелештир көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын быжыглаар талазы-биле улуг практиктиг хемчеглерни ажылдап кылган. Эртемниң болган техниканың чединшкиннерининге үндезилээш, бирги ээлчегде, көдээ ажыл-агыйны механизастаашкынының, химижидеринің болган электрижидеринің оруу-биле оон продуктуларын бүдүреринге күш-ажылдың чарыгдалдарын дыка кызырарын, оон бүдүрүкчүлүүн беш чылда 40—45 хуу бедидерин баш удур көрген.

Айыткан шиитпирлер ёзугаар беш чылда (1966—1970 чылдар) 1790 муң тракторну, 1100 муң чүк автомобильдерин, 1175 муң трактор болган автомобиль прицевин, 550 муң тараа комбайнын көдээ ажыл-агыйга берген турар ужурлуг. Колхозтарга болган совхозтарга беш чылдың тончүзүнде электри хандырылгазын 1965 чылдыы-биле деннээрге 2 катап бедидер. Энергетиктиг күчүнүң өзүлдезинге улуг рольду көдээ ажыл-агыйның электрижидилгези ойнаар ужурлуг.

1965—1969 чылдарда бистиң республикага чүс-чүс километр электродамчыдылганың көдээ шүгумнары туттунган. Бо дээрге бүгү колхозтарга болган совхозтарга электроэнергияны будүрүлге хереглелинге бээрин хандырган. Ажыл-агыйларда электрошимчедикчилериниң санын 1950 чылдыы-биле деннээрге 25 катап, а оларның ниити күчүзү 32 катап өскен.

Бо болган өске-даа экономиктиг хемчеглер болза, көдээ ажыл-агый будүрүлгезининг өзүлдезин, оон кол адырларының — мал болган хову ажылының көдүрлүүшкүнүн, колхозтарның, совхозтарның экономиказын быжыглаарын хандырган.

Улуг чединшкиннер-биле чергелештир республиканың көдээ ажыл-агыйы чамдык продуктуларны будүрер хемчээлиниң болган күш-ажылдың будүрүкчүлүүн өстүрер талазы-биле СЭКП-ниң XXIII съездизиниң беш чыл планының Директиваларында көрдүнген деңнелди чедип албаан дээрзин демдеглезе чогуур. Кол чылдагааннарга комплекстиг механизастаашкынын онза хожудап турар. Фермаларның хөй нуруузунда холдуң күш-ажылының колдап турары продукцияның бот-үнези бедик болурунуң кол чылдагааннарының бирээзи. Чаа тудуп тургускан хөй фермаларда безин механизацияның чепсектериниң долу четчелээшкини чок болуп турар. Көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларының комплекстиг механизастаашкыны болза, машиналарның техниктиг деңнелин бедидерин негеп турар. СК-4 комбайнны солууру-биле үлетпүр «Сибиряк», «Нива» деп бедик будүрүкчүлүг машиналарны будүрүп эгелээн. Сөөлгү үеде 230 хевирнинг чаа машиналары күрүне шенелдезин эрткен.

Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниң чугула курлавыры болза колхозтарда болгаш совхозтарда бар көдээ ажыл-агый техниказын улам долузу-биле ажыглаары болур. Республикада техниканы эки ажыглап турарының чижектери эвээш эвес. Ылангыя Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозун, Тандыда «Межегей» совхозту болгаш чамдык өске-даа ажыл-агыйларны маңаа хамаарыштырып болур.

Оон-биле кады чамдык ажыл-агыйларда тракторларны, комбайнарны болгаш өске-даа машиналарны ажыглап турары ам-даа багай. Республикада ниитизи-биле бир тракторга болгаш комбайнга хүнде ажылдап кылышкын ам-даа кончуг эвээш. Оон кол чылдагааны болза машиналарның ажыглалын, септелгезин, техниктиг хандырылгазын болгаш кадагалаашкынын четпес организастап турары болур. Хөй ажыл-агыйларда машина-трактор парыгын ажыглап турарының техниктиг культуразы чавыс, чамдык тракторларны чаңгыс ээлчег-биле ажыглаар болгаш организастыг чылдагаан-биле машиналарның анаа турары хөй. Ам үеде хөй колхозтарга, совхозтарга, «Сельхозтехника» мастерскаяларынга машиналарның септелгезин ёй-шаанда чорутпайн, чамдык таварыгларда шынарлыг эвес чорудуп турар.

Ажыглап турар агрегаттарның күчүзүн доктаамал улгатырып, машиналарның тургузуу нарыдан, шимчээшкининин, ажылчын дүргедели ковудеп, техниктиг чорудулгаларны интенсификастап турары болза машиналарның техниктиг ажыглалының деңнелин, оларда ажылдап турар кижилерниң мергежилин дыка бедидерин негеп турар. Ындыг турбуже, чамдык чылдагааннар-биле республиканың ажыл-агыйларында механизатор кадрлар чедишпес, оларны белеткээр ажыл оожум чоруп турар. Бедик мергежилдиг специалист, механизатор кадрлар барда, техниканың ажыглалының эң ажыктыг болурун чогууру-биле бедидип болур дээрзин амыдырал бадыткап турар.

Колхозтарда болгаш совхозтарда бар турар техниканың будүрүкчүлүүн бедидери амгы индустриалдыг үндезинге септелге болгаш ажыглал баазаларын улам ынай хөгжүдерин негеп турар. Бо сорулга-биле «Сельхозтехниканың» будүрүлгелеринге, колхозтарга болгаш совхозтарга септелге мастерскаяларының, техниктиг хандырылганың станцияларының четкизин калбартырын боттандырып турар. Будүрүлге чорудулгаларын механизастаарының болгаш электрижидеринің чепсектерин эң дээре ажыглап тургаш, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидеринге көдээ ажыл-агыйның специалистериниң, колхозтарның, совхозтарның удуртукчуларының идепкейлиг ажыл-чорудулгазы, семинарларга мурнакчы дуржулганы өөренири, экономика айтырыгының талазы-биле мергежилди бедидери улуг ужур-дузалыг болур.

М. АБРАМОВ,
Тываның «Сельхозтехника» каттыжышкынының даргазы.

Чаа университеттер ажылдап эгелээр

Партия чырыдышкынынга чаа өөредилге чылының эгелээринге чедир неделя четпес үе арткан. Чөөн-Хемчик районнуң чер-черде партия эге организациялары бо чугула херекке пиитизи-биле организастыг ужуражыш турар. Эрткен өөредилге чылы төнери билек, оон түңнелдерин үндүрген хуралдарга 1969—70 чаа өөредилге чылында сорулгаларны чугаалажып, четчелээшкинни, пропагандистер шилиишкинни чоорту кылып келген.

Чаа өөредилге чылында районга пиитизи-биле 4 политиктиг эге школаның ийиги чылынга 54 кижи өөренир. Партия төөгүзү өөренир 26 болгумде 474 кижи хаара туттунган. Владимир Ильич Ленининиң биографиязын өөренир 6 болгум тургустунган.

Эрткен өөредилге чылында марксизм-ленинизмниң үндезинниерни өөренир 7 школа өөредилге программазын чедиишкинниг доозкан. Бо чылын партия төөгүзү өөренир 124 дыннакчылыг 6 школа, политиктиг экономия өөренир 74 кижилиг 4 школа ажылдаар, а 64 кижилиг 3 школага марксизчи философияны өөренип эртер.

Районнуң 4 ортумак школаларының башкылары 72 кижи коммунистиг кижизидилгениң айтырыгларының талазы-биле семинарлар эрттирерин планнаан.

Суг-Аксынга, Баян-Тала, Хайыракан суурларга В. И. Ленининиң аныяк үезин болган революстуг ажыл-чорудулгазын өөренир университеттер ажыттынар. Ол ышкаш Баян-Талага база «Сут-Хол» совхозтуң 6 суурларынга ада-иелерге сүмелер болгаш уруглар кижизидилгезинге тураскаатkан университеттер ажылдаар. Ол университеттерниң ажылын түе чөрлерде школаларның башкылар коллективи айда бир удаа удуртуп эрттирген турар.

Сүт-хөлчүлер чаа өөредилге чылы-биле үетүнде университеттерден аңгыда көдээ ажыл-агыйның мал, чер ажылынын сайзыралын өөренир университеттиң база ажыдар. Бо бүгү университеттерни четчелээринге совхозта партия комитединиң чырыдышкын кабинединиң эргелекчизи Маспый-оол Чамыянович Ондар улуг үлүг-хуузун кирген, идепкейлиг чоруун коргүскен. Ылангыя совхозта партия комитеди болгаш чырыдышкын кабинеди чаа өөредилге чылынга уткуштур көргүзүг материалдары-биле бүрүн дериттинген. Ында дыңнакчыларга болгаш пропагандистерге булуңнарны кылган.

Чамдык мындыг эки көргүзүглериниң артында четпестерни ыыттавайн баары берге. Ылангыя «Чыраа-Бажы» совхозта партком (секретары Казылдаа Куулар) партия чырыдышкынының четчелээшкинин эрецгейлеп чоруткан.

С. ТАС-ООЛ.

Мурнакчылар

Кызыл хоорайның хөй-шиитиниң чемненилге черлериниң аразында калбарган социалистиг чарыштың сөөлгү үндүрген түңнелинде столоваялар болгаш ресторанналр трезининг 4 дугаар столоваязының коллективи бирги черни ээлээн. Коллектив ийиги кварталда бараан саарылгазының планын 100 хуу күүсеткен, столоваялар болгаш ресторанналр аразының шилчинир Кызыл тугун чаалап алган. Июль, август айларда бо коллектив бодунуң кылып бүдүрген продукциязын чонга саарар планын база ажыр күүседир арганыг болган.

А чарыштың ийиги черни 8 дугаар столовая ээлээн. Ийиги кварталда боттарының бүдүрген продукциязын саарар планын 112 хуу, аъш-чем бараннарының саарылга планын 100 хуу күүсеткен.

С. ТАМЧАЛ.

АЛДАРЛЫГ ЮБИЛЕЙГЕ АЖЫЛЧЫННАР ТӨЛЕПТИГ УЖУРАЖЫР

Улуг-Хемниң ыяш ажылагый үлетпүр черининг коллективи бо чылдың планын эртежик күүседир дээш, каш дакпыр күжениишкин-биле ажылдап турар. Бригадалар, цехтер аразының социалистиг чарыжының бир дугаар чергезинде Федор Романович Щербининиң бригадазы болуп келген. Сентябрь айның дургузунда 1480 дөрбелчин метр ыяшты пилорамага дилдирер планын чүгле 16 хүннернин иштинде безин 1490 дөрбелчин метр чедир күүседипкен. Ай планын күүседипкен шалыпчылар бригадазының ийиги дугаарында Павел Павлович Воротниковтуң башкарып турар бригадазы чоруп орар.

Улуг-Хемни куду салдадың келген тудуг ыяжын хемден үндүр тырттырып ап, дилдирер цехче үзүктел чок бээрининг ай даалгазын бригадир Иван Григорьевич Кислицаның бригадазының ажылчыннары 107 хуу чедир күүсеткен. Бо улуг будүрүлгениң өске-даа адырларының ишчилери ленинчи юбилейни болган Совет Тываның 25 чыл оюнуң байырлалын күш-ажылчы чединшкиннер-биле уткуурлар.

Чүгле сөөлгү айларда көргүзүглериниң чамдыызын тодарадырга ындыг-дыр. А беш чыл планының дөртку чылының тос айларында салдынган сорулганы база чедиишкиниг боттандырып шыдаан. Ылангыя, Тожу районнуң Ырбанда тудуг ыяжы белеткээр пунктузунуң ажылчыннары Кызылче ыяш салдадып бадырарының даалгазын сөөлгү үш айларда үргүлчү ажыр күүседип келген. Тайга черде ол будүрүлгениң ачызында 9 ай иштинде кылыры-биле көрдүнген сорулгалар шупту ажыр кылдынган. Тодаргайларга, ниити продукцияны будүрери 103,6, белеткээн бараанны сайгарып, саарары 104,4 хуу чедир күүсеттингилээн. Чоон болгаш чиниге чудук аймаан кылын-даа, чугаада манзы кылдыр дилдирериниң планы база ажыр кылдынган.

Кижи бүрүзү бедик шынарлыг продукцияны будүрүп үндүрер дээш, улуг чүткүлдүүбиле ажылдап турарының түңнелинде күш-ажылдың будүрүкчүлүү дыка өскен. Ишке дадыккан Шыырап Хүргүлек, Доржу Доржатпаа, Елена Гольцова, Елена Белова болгаш өске-даа он-он мурнакчылар беш чылдың даалгаларын кыска хуусаада күүседириниң чарыжынга идепкейлиг үлүүн киирип турарындан, бо улуг будүрүлге черининг мурнунда салдынган хүлээгелер ажыр күүсеттинериниң кырында келген.

К. ПОЛЯКОВ,
будүрүлге черининг күш-ажыл талазы-биле инженери.

ЧУРУКТАРДА: бажың иштининг эт-херекселдерин кылыр цехтиң мурнакчылары М. Лопсанчап биле Е. Коломейцева олар ажыл үезинде.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

АЖЫЛ ШАПКЫН

«УТКА 25 чылы» совхозтуң Ак-Туруг салбырының тудуг мастери коммунист эш Машпалдырга удурткан тудугжу бригадазы чылдың бо эрткен үезинде эки үре-түңнелдиг ажылдаан. Ол дугайын дараазында фактылар хереченлеп турар.

Мооң мурнунда Ак-Туруг суурнуң клуву, уруглар садының даштыкы хевири анаа чурталга бажыңнарындан улуг-ла ылгалбас турган. Ам ол тудуглар дыка чаарттынган. Уруглар садының иштин, даштын агартыр чугайлаан, чаа печкаларны салгаш, шалазын, соңгаларын дозулап каан. Ялги-садтың бажыңын мурнунда турганындан улгаттырган.

Тудугжулар 150 кижи олуттуг көдээ клубтуң эргижирээн дожээн солаан, ону долгандыр 62 кубометр даш, цемент холумактыг чаа, быжыг фундаментини салган. Клубтуң шалазын чаа маизылар-биле солаан болгаш даштыкы ханаларын штукатуралавышаан, бүгү девискээрин херимнээн.

Тудугжу бригада ам кол кичээнгейни мал кыштагларын чогуур ойде белеткээринче угландырган. Чаш-Тал фермазында 200 баш инек кирер кажааны доозкаш, Ак-Шолук деп черде совхозтуң 2000 хой кирер кажааны доозар чыгаан. Болат Шыргай-оол улурткан 11 кижи составтыг бир звено тәйгада тудуг ыяжының белеткелин организастыг чорутпушаан, 500 кубометр токпакты хап белеткээн. Өске бир звено суурда чаңгыс аал иштин чурттаар бажыңның тудуун база удаас доозар дей берген.

Х. ТОВАРИШТАЙ.
Улуг-Хем район.

Харыысалганы бедидер

Коммунистерниң мурнакчы ролюн көдүрер, оларны ажылагый, культура тургузуушкунунуң харыысалгалыг участоктарынга быжыглаарынга колхозта партком доктаамал кичээнгейни угландырган. Коммунистерни колхоз будүрүлгезининг харыысалгалыг черлеринге тургузуп, олардан онаашкан ажылы дээш негелдени күштелдирген. Коммунистер мал ажылында, тудугда, механизацияда болгаш колхоз будүрүлгезининг өске-даа черлеринде ажылдап, партийжи салдарны өске ажыл-ишчилерге чедирип турар. Кижилерни ажылга таарыштыр тургузарда, оларның нүзелин, тускай мергежилин, организаторчу шынарын өөренип көрүп турар.

Колхозтуң мурнунга салдынган сорулгаларны күүседиринге, күш-ажылче масса чонну мобилизастаарынга коммунистер авангардчы ролюн көргүзүп турар. Кадрлар-биле ажылды, коммунистерниң партийжи даалганы күүседип турарын партия хуралынга, бюрога каш-даа удаа чугаалашкан. Оон түңнелинде колхоз будүрүлгезининг чугула адырларын удуртурунга ажыл-херекти эки билир, организаторчу арга-мергежилдиг кижилерни быжыглаан. Коммунист Ховалыг Опал-оол — хойжуларның бригадири. Оон бригадазы сиген белеткелин 125 хуу күүседип. кыштагларже сиген сөөртүлгезин эки организастаан, кыштаглар септээринге тускай звенону тургускан, мал бажы өстүрериниң чыл планын ажыр күүседип, хой бүрүзүнден 2 кг дуктү кыргып алган. Коммунистер М. Өлзей-оол, М. Досумаа, О. Хорлуу, С. Бегзи, М. Базыр-оол, Х. Дүктүг олар эки көргүзүглерни чедип ап турар.

Парткомнуң, колхоз баштаар черининг ортумак звенонуң удуртучулары-биле, специалист кадрлар-биле чорудуп турар ажылында четпестер базала бар. Олар боттарының инициативазы-биле ажылды башкарып, чаа-чаа саналдарны көдүрүп турарын чедип албайн турар бис. Колхоз будүрүлгезинге коммунистерниң, удуртукчу кадрларның харыысалгазын улам көдүрер ажылдарны партком күштелдирип турар.

С. ДОНГАК,
Чөөп-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозта партком секретары.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ КОМИТЕДИНДЕ

ДОКТААТКАН ЧУРУМНУ ШЫҢГЫЫ САГЫЫР

Чоокта чаа республиканың улусчу контроль комитединиң хуралынга чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирериниң чурумун үреп турарывың дугайында айтырыгны чугаалашкан. «Кызыл тудуг» тудуг эргелели, «Коммунал тудуг» септелге-тудуг эргелели болгаш орук-тудуг эргелели тудугларны ажыглалга дужаар талазы-биле күрүнеңиң доктаздың каан чурумун каржызы-биле үреп турарының фактыларын хынаалда илереткеп.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1969 чылдың май 28-теги доктаалында мынча деп айыткан: «Чуртталга бажыңнарын болгаш культура-амыдыралдың тудугларын бүгү тудуг-монтаж ажылдарын база девискээрни чаагайжыдар талазы-биле ажылдарны төлевилел-биле доктаатkан чурум ёзугаар бүрүн күүсеткен соонда, ам ажыглалга хүлээп алырын чорудар».

Ындыг турбуже «Кызыл тудуг» тудуг эргелели чыл бүрүде чамдык чуртталга бажыңнарын чедир кылдынмаан болгаш четпес күүлдерлиг турда-ла, ажыглалга дужаап турар. Күрүне комиссиязы хүлээп албаанда-ла, чуртталга бажыңнарынче кижилерни киире бээр чүүл бар. Чижээ, ийиги кварталда № 7 бажыңга тудуг ажылының чамдык чүүлдерин чедир кылдынмайн турда-ла, күрүне комиссиязынга дужаавайн, чедир кылдынмаан чүүлдерни 1969 чылдың январь 10-га чедир күүседир деп аазаашкын кылгаш, 1968 чылдың декабрьда ол бажыңче чурттакчыларны киирерин чөпшээрээн. Ындыг болза-да, ол бажыңны амга чедир ажыглалга дужаарынга белеткевээн, чедир кылдынмаан чүүлдер хевээр, а кижилер ында чурттавышаан.

Кызыл хоорайның 183 кварталында 12 квартиралыг бажыңга суг болгаш электри хандырылгазының айтырыын төнчүзүнге чедир шиитпираевейн тургаш-ла, «Коммунал тудуг» септелге-тудуг эргелели 1969 чылдың августа ол бажыңче чурттакчыларны туразы-биле киирген. Ол бажыңны амга чедир күрүне комиссиязы хүлээп албаан.

Ажылчыннар чурттадыры-биле тудуп турган ниити чурттalга бажыңын орук-тудуг эргелели 1969 чылдың январьда тудуг ажылы доозулбайн турда-ла, контора кылып алган. Эрткен тос айларның иштинде ол чурттalга бажыңының тудуун доозарынга кордүнген 4 муң рубльди шиңгээдис ажыглаар талазы-биле орук-тудуг эргелели хемчег албаан. Ол тудугну күрүне комиссиязынга база киирбээн.

Комитеттиң хуралынга бо айтырыгны чугаалашкан. Чурттalга бажыңнарын ажыглалга дужаарының доктааттынган чурумун үреп, чедир кылдынмаан болгаш четпестерлиг тудугларны күрүне комиссиязынга көргүспейн, чурттакчылар киирип турганы дээш, үстүнде эргелелдериниң удуртукчулары эштер И. Остапец, Г. Самофалов, Н. Борценко оларга сагындырыг хүлээткеп.

Кызыл хоорккүүском бо айтырыг талазы-биле бодуиуң үндүрүп турган доктаалдарының күүселдезин хынаавайн келген. Мооң соңгаар күрүне комиссиязынга киирбейн турганы, чурттalга бажыңнарынче кижилер кожүрүп киирер чорукту болдурбас деп, Кызыл хоорккүүскомнуң даргазы эш С. Красвыйның медеглелиин комитеттиң хуралынга хүлээп алган.

ШЫН ЭВЕС ЧАРЫГДАЛ

Таңды районнуң «Коммунизминиң херели» көдээ ажыл-агый артелинде колхозтуң акша-хөреңгизин шын эвес чарыгдап, ниитиниң хөреңгизин төтчегээр чорукту фактыларын Комитеттиң хуралынга база чугаалашкан. Колхоз 1969 чылда Грузиядан келген кижилерниң хөлезилиг бригадазы-биле чамдык тудугларны кылыр дугайында керээ чаргаш, тудуг-монтаж ажылдарынга дорт чарыгдалдарның 40 хуу хемчээли-биле төлевирни чорударын хүлээпген.

Херек кырында колхозтуң удуртукчулары ол хөлезилиг бригадага будүрген ажылдарның эвес, а ажылдарның күүсеттинмээн хемчээлиниң 40 хуузу дээш төлевирни берип турганы хынаалдадан илереэн. Ынчангаш артык чарыгдал хөй болган. Чижээ, мал чуур ваннаның, кывар-чаар материалдар баазазының, ийи квартиралыг бажыңнарның тудугларынга болгаш өске-даа тудугларга ажыр чарыгдалдың түңү беш муң рубль ажыл турар.

9 кижилиг бригаданың бригадири Макаровка бригадирлээни дээш ай санында ажыр төлеп келгенининг түңү 160 рубль болган. Бригаданың кежигүннери ай санында 514-тен 922 рубль чедир төлевирни ап турда, аңаа кандыг-даа контроль чок болган. 1969 чылда Л. С. Макаров биле И. С. Макаровтуң Тбилисиден Кочетово суурга чедир келгенининг болгаш дедир чоранының орук түүдели кылдыр 440 рубльди оларга төлээн. Бо чылын ындыг чарыгдал база көрдүнген турган. Ол бригаданың кежигүнинерине тускай хепти халас бергеш, эдилелдиң хуусаазының үчёду чокка үндүр бижиз турган.

Колхозтуң баштаар чери бригадир Л. С. Макаровтуң эргезинге колхозтуң 12 орунныг гостиницазын халас чыпсын берген. Чем продуктуну чиигеткен ортек-биле берип турган. Ол тудуг бригадазынга тускай поварны тургускаш, аңаа айда 60 рубльди колхоз төлеп, оон ындай гостиницаны аштаарын база ол поварга даазскаш, айда 30 рубльди немей төлеп турган. Кана-даа халас чурттаар, чиигеткеп ортек-биле чем алыр, чемнй халаска белеткедир эргени кымга-даа тывыспаан. «Кижи бүрүзүнден—шыдаар шаа-биле, кижи бүрүзүнге — ажылдаан шаа-биле» деп социализминиң принцини бар болгай.

Хөлезилиг тудуг бригадазынга 5095 рубль түңнүг колхозтуң хөреңгизин шын эвес төлеп, сан-хөөнүң чурумун үреэнин дээш колхозтуң даргазы эш Ф. Благининге, кол бухгалтер эш Г. Окуловка улусчу контроль Комитединиң хуралы донгудулга хүлээткеп. Ол эштер боттарының чазыларын минип, мооң соңгаар ындыг чорукту катайтавас дугайын бүзүреткеннер.

КУЛЬТУРА ОДАГЛАРЫНЫҢ ТУДУГЛАРЫ

РЕСПУБЛИКАНЫҢ культура хөгжүлдезинин үш чыл илдэги районнарга ажылдап кылган планнарга дүүштүүр тургускан. Ол планда культура албан черлериниң тудуглаарынче улуг кичээнгейни углалдырган.

Үш чыл планын боттандырып эгелээн үеден бээр культураның элээн хөй тудуглары ажыглалда киргең. Үгле өрткен чылдың дургузунда бээн Бии-Хемниң Чкаловкада 150, Тандының Кочетовода 300, Кыа-Хемниң Бояровкада 200, Чөөн-Хемчиктиң Баян-Талада 200 олуттуг клуб, Культура бажыңнары ажылдап эгелээн. Шагаан-Арыгда болгаш Туранда ногаан театрларны тутқан, а ол ышкаш Чадааныың, Шагаан-Арыгның уруглар библиотекалары, Бай-Хаактың болгаш Хандагайтының музыка школалары чаа бажыңнарже көшкен. Кызыл-Мажалыкта, «Межегей» совхозтуң төвүнде уруглардың музыка школаларының салгырлары ажылдап эгелээн, а Бай-Хаакта улусчу театр тургустуунган.

БО ЧЫЛЫН колхоз, совхозтарның күжү-биле болгаш күрүнеиң капитал салыышкынының күселеи-биле 18 кезек черде клубтарны, Культура бажыңнарын тудуп турар. Бо ажылдарны «Тээли», «Барлык», «Тиилелге» совхозтарда, Улуг-Хемниң «Х Улуг хурал», Кыа-Хемниң «Октябрь 30 чылы», Тандының «Революциянын чалбыыжы» колхозтарда болгаш өске-даа черлерде чорудуп турар.

Республиканың культура албан черлериниң тудугларын чорудар талазы-биле үш чыл планында көрдүнген хемчегларде чамдык эки түүлдер-биле чергелештир, В. И. Ленининиң төрүттүнгениниден бээр 100 чыл болурунга аллар кылдыр культура албан черлериниң алган хүлээлгелериниң күүселдезинде эвээш эвес четпестерниң барын айтыры чугула.

ҮШ ЧЫЛ ПЛАНЫН ёзугаар бистиң республикага янзы-бүрү 200 ажыг хемчегларни боттандырары көрдүнген, ооң дыка хөйү ам-даа боттанмаан. Ылаңгыя хүлээлгелерни Эрзин, Тес-Хем, Өвүр районнар багай күүседип турар. Чижээ, Эрзинниң «Чаа орук» колхоз 120 олуттуг клубту 1966 чылда тудуп эгелээн-даа болза, ооң ханазын дооскаш, өске ажылдарны соксаткан. Шагындыг байдал Бай-Тайга районнуң Бай-Тал суурда база тургустуна берген.

Күрүнеиң капитал салыышкынын кончуг багай шиңгээдип ап турар. Эрзинге болгаш Самагалдайга Культура бажыңнарының, Кызылга республиканың хөгжүм-шиин театрының тудугларынга 283 муң рубльди шингээдип алыр тургаш, чүгле 92 муң рубльдиң ажылын боттандырган. Хөгжүм-шиин театрының тудуун чорудар шөллүң белеткел ажылдарын мырыңай чоокта чаа эгелээн, а кыш келир чыгаан, ол ажылдарны кышкы үеде чорудары нарын болгай.

ЧАМДЫК районнар культура хөгжүлдезинин үш чыл планын тургусса-даа, ону күүседири-биле ам-даа тодаргай ажылдап кирбейн турарын бүрүү шавар херек. Ооң түржүк, бо чылын ажыглалга киирериниле планнаан дыка хөй объектилерниң төлевилел-смета документилери безин чок боон турар. Чижээ, Улуг-Хемниң Кызыл-Дагта, Кожайга, Хайыраканга, Ак-Туругта, Бай-Тайганың Кызыл-Дагта, Каа-Хемниң Бай-Сөөтке болгаш Суг-Бажыңга тутса чогуур клубтарның төлевилел-смета документилери чок болган. Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгын эде кылырының төлевилел-смета документилерин чагаалаа-даа болза, ооң ужу-кыдыы безин көзүлбейн турар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ Көдээ ажыл-агый министерствозу көдээге культура объектилериниң тудугларынче кошкак киҥээнгей салып, ылаңгыя колхоз, совхозтарның күжү-биле чорудуп турар тудугларның боттанылгазын четпес хынап турар.

КУЛЬТУРА хөгжүлдезинин үш чыл планын чамдык районнарда канчаар күүседип турарын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге, республиканың Дээди Совединиң Президиумунга чугаалажып көрген. Чижээ, чоокта чаа культурачырыдышкын албан черлерин ажылчы чоннар депутаттарының Улуг-Хем район Совединиң күүскому канчаар улуртуп турарын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге, ол-ла айтырыгны Бии-Хемде канчаар шиитпирлеп турарын республиканың Дээди Совединиң Президиумунга чугаалашкан. Культура министерствозунуң коллегиязының хуралынга чамдык адырлар талазы-биле социалистиг хүлээлгелериниң канчаар күүсеттинин турарын база чугаалажып келген. Бо талазы-биле хүлээп алдынган шиитпирлерин күүседири чугула.

Культура одагларының тудугларын үш чыл планында көрдүнген хуусаларда ажыглалга киирип, чоннуң культура амыдырал талазы-биле негелдерин хандырары — бүгүнниитиниң херээ.

А. КРИВОНОЖКИН,
Культура министерствозунуң инженери.

БӨГҮН ДЕЛЕГЕЙДЕ

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР · БОЛУУШКУННАР

КНО-нуң Кол Ассамблеязында

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының сентябрь 23-те болган ниити хуралынга ниити политиктиг чугаалажыышкыннар үргүлчүлээн.

Исландияның даштыкы херектер министри Йоунссон Вьетнамда дайынның соксавайн турарынга холбаштыр база Чоокку Чөөн чүкте катап чаалажыр демисел болур ажылдың улгадын турарының ужурунда аажок сагыш човап турарын чугаалаан. Делегейниң эң чидиг маргылдааларын улуг күрүнелериниң арасынга дугуржуп, дем каттыштырып ажыглап тургаш, шиитпирлээн туруп болур деп, оратор демдеглээн. Ооң бодалын ёзугаар алырга, Каттышкан Нациялар Организациязының Вьетнамга болгаш Чоокку Чөөн чүкке хамаарыштыр чогумчалыг шиитпирни эң дүрген үндүрериниң политиктиг аргазын тыварынче угланган күжениишкиннерингe эргежок чүвениң үжүру билдине бээр.

Исландияның чазаа далай дүвүн демилитаризастаары дээш база далайларның, океанларның кур байлактарын ажыглалга шиңгээдип алырда, делегей сугларын бокталдырбазынче угланган хемчегларни делегейге алыры дээш шиитпирлиг туржуп турар деп демдеглээш, ук министр национал хоойлу-дүрүм чүрүмүнге хамаарышпас далайлар, океаннар дүвүн дайын соруглаларынга ажыглаарын хоруур айтырыгны онзалап чугаалаан.

Замбияның хөгжүлде болгаш сан министри Э. Муденда сөс алган, делегейге тайбыңны камгалдарынга болгаш быжыглазарынга бүгү хемчегler-биле дуза чедирери, делегейниң маргылдаалыг бүгү айтырыгларын тайбың арга-биле шиитпирлээрин чедип алыры база өөк-язы ылгаар дорамчылалды узуткаарынга, экономика депшилгезинге бодунуң үлүг-хуузун киирери улустарның мурнунга КНО-нуң эң чугула хүлээлгези болур дээн. КНО бодунуң ыдыктыг хүлээлгезин амдыгаа чедир күүсетпээн-не даа чедип алдынмаан. Мурнуу Родезияны өөк-язы ылгакчылары дорамчылаң дарлавышаан, Португалияның Анголада, Мозамбикте, Гвинеяда (Биссауда) колония эжелээр дайынны үргүлчүлеп, Намибияны Мурнуу-Африка ёзу-чүрүмүнүң эжелээри ам-даа биеэле олчаан артпышаан турар болгай деп, ол демдеглээн. Африка диптө колониализмниң бүгү хевирлерин чок кылырынга эргежок чугула бүгү хемчегларни КНО-нуң Аймыл чок чорук Човүлелиниң алган турарын Замбияның чазаа эргежок чугула деп санап тур деп, министр медеглээн. Мурнуу Родезияда тургустуунган байдалдың ужурунда харыысалгага онаажырындан чайлаар дээш, Англияның чазаанның политиктиг кажарлаашкыннар кылып турарын министр шиитпирлиг бүрүү шапкан.

Кол комитетте база бир чугула айтырыгны чугаалажып турар

НЬЮ-ЙОРК, (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының Кол комитеди сентябрь хөөрби үште XXIV сессияның хүн чурумунга Делегейниң аймыл чок чоруун быжыглаар дугайында» айтырыгны, ол ышкаш Совет Эвилелиниң саналдааны «Химиктиг болгаш бактериологтуг (биологтуг) чепсекти бүдүрерин болгаш ооң курлавырларының мөөңнээшкинин хоруурунуң база ону узуткаарының дугайында дугуржулганы чарарының дугайында» айтырыгны киирерин сүмелээн. Ол айтырыгны Совет Эвилели болгаш социалистиг чурттар киирген.

Совет Эвилелиниң төлөөлекчизи Я. А. Малик ол саналга үндезилээш, тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырарының талазы-биле КНО-нуң күжениишкиннерин идепкейжидерин делегейде болуушкуннарның хөгжүлдези негеп турарын демдеглээн. Агрессияның халдаашкыннары ам-даа бар, улустарның хосталга шимчээшкиннерин базары үргүлчүлеп турар болганда ол черле эргежок чугула.

Бактериологтуг болгаш химиктиг чепсекти хоруурунуң, ооң курлавырларын узуткаарының айтырыынга хамаарыштыр совет төлөөлекчиниң демдеглээни болза, чамдык чурттарда ону бүдүрериниң болгаш сайзыраңгайжыдарының талазы-биле үргүлчүлеп турар ажыл киижи төрелгеген ол араатанзыг чепсекти ажыглаан дайынның халавыындан кырлыш болурунуң улуг айыылын тургузуп турар.

Польшаның төлөөлекчизи Е. Кулагтың демдеглээни-биле алырга, химиктиг болгаш бактериологтуг дайынның айыылын чайладырының дугайында айтырыгны дүрген шиитпирлээрингe бүгү күрүнелер болгаш улустар сонуургалдыг. Массалыг узуткаашкынның ыдыг чепсээн ажыглаарының уржуктарының дугайында КНО-нуң Чигинде секретарының чоокта чаа парлап үндүрген иletкели Кол Ассамблеяның амгы сессиязынга ол айтырыгны чугаалажып көөрүнүң эргежок чугулазын база катап бадыткап турар деп, польша төлөө чугаалаан.

Химиктиг болгаш бактериологтуг чепсекти ажыглаарын хоруп турар 1925 чылдың Женева протоколун түүлдүгээнүн үнелээш, ол чепсектиң курлавырларын долузу-биле чок кылырын болгаш ооң моон ыцай сайзыраңгайжыдылгазын база бүдүрерин хоруурунуң хемчегларин дүрген алган турарын Польшаның төлөөлекчизи чугаалаан.

Моолдуң төлөөлекчизи М. Дүгэрсүрэн болгаш Венгрияның төлөөлекчизи К. Чатордай олар социалистиг чурттарның саналдан киирген дугуржулганың төлевилелиниң эргежок чугулазын демдеглээннер, ол төлевилел бирги комитеттиң хүн чурумунга тускай пункт болуп чугаалажып көрүшкүнге киргең турар ужурлуг дээрзин чугаалааннар. Ол саналды Иорданияның төлөөзи Эль-Фарр, Саудов Аравиязының төлөөзи Баруди олар деткээн.

Амыдыралчы чугула айтырыглар

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Делегейниң аймыл чок чоруун быжыглаарының дугайында айтырыг талазы-биле делегейниң бүгү күрүнелериниге совет төлөөлериниң саналдааны КНО-нуң Кол Ассамблеязының кыйтырыының төлевилелиин чаагай сеткилдиг бүгү кижилер ышкаш, улусчу Моолдуң ажылчы чоннары изин-биле чүүлдүгээнүн деткээн деп, «Үнэн» солун бижээн. Советтер чүртүнүң бо чаа идепкейи ооң тайбыңга ынакшылдыг политиказын болгаш делегейге тайбыңны быжыглаары дээш соксаш дивес күжениишкиннерин база катап хереченлеп турар.

«Химиктиг болгаш бактериологтуг (биологтуг) чепсекти ажылдап кылырын, бүдүрерин болгаш мөөңнээрин хоруур дугайында дугуржулга чарар дугайында» айтырыг талазы-биле КНО-нуң Кол Ассамблеязынга чугаалажып көөрү-биле Совет Эвилелиниң, Моолдуң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның киирген инициативазын Моолдуң хой-наптынга чүректиң ханызындан деткип турарын «Үнэн» солун демдеглээн.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязынга ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң киирген делегейниң аймыл чок чоруун быжыглаарынче угланган саналдарын «ылангыя Американың Каттышкан Штаттары эң кичээнгейлиг өөренип көөр» болза чогуур деп, америк коммунистерниң органы «Дейли уорлд» солун бижээн.

Громыко дайын өртү чалбыышталып турар черлерге ону өжүрериниче, ындыг өрттерден киижи төрелгетенин камгалаарынга чогумчалыг хемчегларни алырынче болгаш дайылдажыышкыннар, нарылдаашкыннар тыптырының кол чылдагааннарын чогуур ойүнде узуткаарынче кыйтырган деп, ол солун демдеглээн.

АКШ ВДР-ге, КУДР-те болгаш өске-даа чурттарга удур эжелекчи үүлгедиглер кылып, делегей байдалын дүшкүүрлүг болдурбушаан турарының ужурунда харыысалгага онаажыр деп, «Дейли уорлд» бижээн.

Э. Шарфтың медеглели

ВЕНА. (СЭТА). Австрияның девискээринге Судет немецтериниң «төрээн чурт хүнү» дээр чүвени эрттирген. Ону эрттиргени бистиң чуртувустуң чонунуң эрге-ажыктарынга таарышпас, ооң нейтралитединиң дугайында бодалдарга удурланышкак деп, Австрияның Компартиязының активчилериниң мурнунга сөс алган, ук партияның ТК-зының секретары Э. Шарф медеглээн.

ЧССР-деп, Совет Эвилелиндеп болгаш ГДР-деп удурланыышкыннар келген турбуже, ол өжээнзирек ужуражмышкыны эрттирериниң чөпшээрелин берген. Хуралдар эрттирерин хостуг деп сыддаглаап, ындыг үүлгедиглер кылырын агартып болур-ла ыйнаан, ынчалзажок ооң ужурунда бистиң кожа-хелбээ чурттарның буруу шаап турарында киижи билип чадаар чүве чок деп, АКП ТК-ның секретары демдеглээн.

«Барыын Германиядан келгеш, ол ужуражмышкынга киришкенериниң бирээзи «үндүр сывыртаннар эвилелиниң» оралакчы президентизи Франц Бем болган. Мюнхен дугуржулгазын күштүг деп санаарын болгаш Судет немецтерин чуртунче чаңдырарын ол негеп турган деп, Э. Шарфтың ук медеглелин тайылбырлавышаан, «Фолькштимме» солун айыткан.

НОМ ПРОПАГАНДАЗЫН САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР

Библиотекалар көрүлдези чоруп тур

1968 чылдың декабрьда чарлаттынган бүгү-эвилел көрүлдези чуртта чоруп турар. Ук көрүлдени В. И. Ленининиң төрүттүнгениниден бээр 100 чыл оюнга тураскаатқан. Келир чылдың январьда түңнелди үндүрер. Көрүлдени удуртур оргкомитетти бисте база тургускан, аңаа көрүлдениң чоруп турар дугайында отчёттарны доктаамал дыңнап турар бис.

Библиотека херээниң талазы-биле баштыңчының чагыгларын боттандырары көрүлдениң бир кол негелдези. Ном фондузун эртем талазы-биле чыып четчелээри база ооң эргилдезин көвүдедири; библиотекаларның амыдырал-биле тарылзазын быжыглаары; ном пропагандазының аргахевирлерин сайзыраңгайжыдары база номчулганы удуртуру ол негелдеде кирип турар. Библиотека бүрүзү улуг номчукчуларның 60 хуузун, школачыларны 100 хуу кылдыр библиотекаже хаара тудар. Ном фондузунуң, ылаңгыя иитилел-политиктиг литератураның эргилдезин бирээге чедирер.

Тываның библиотека ажылдакчылары көрүлдеге киришпишаан, бедиткен хүлээлгелерни алгылаан. Ленин дугайында литератураны номчукчу бүрүзүнге чедирер, ленинчи темага хамаарышкан номнар-биле библиотеканың ном фондузун байыдар болгаш төрөөн черинiң дугайында ном пропагандазын калбартыр.

Бо бүгүнү чедип алырынга чугула рольду библиотекаларның материалдыг баазазы ойнаар. Республиканың 287 библиотеказының 140-и Культура министерствозуйга хамааржыр. Сөөлгү чылдарда материалдыг бааза элээн экижээн.

Ильичиниң дугайында база ооң чоок өңүктери — Коммунистиг партияның сураглыг ажылдакчыларының дугайында чогаалдар, номнар библиотекаларда көвүдээн. Район библиотекаларының чорудуп турар массалыг хемчеглери ленинчи темаже угланган. Оларның кол-колу ленинчи номчулгалөр, ном делгелгелери, литература допчулалдары, беседалар боон турар. Баштыңчының теоретиктиг номналының талазы-биле солун чүүлдерни Улуг-Хемнин (эргелекчизи эш Аравчаа), Бии-Хемнин (эргелекчизи эш Степанова) район библиотекалары база Каа-Хемнин (эргелекчизи эш Жирнова), Бии-Хемнин (эргелекчизи эш Исаева), Тандының (эргелекчизи эш Никитина) уруглар библиотекалары чорудуп келген. Элегес-Аксының, Бүрен-Бай-Хаактың, Кочетовонуң, Иймениң, Шеминиң көдээ библиотекаларының чорудуп турар ажылы багай эвес.

Тожуның район библиотеказында ленин темазыга ном делгелде көрүлдезин организастаан. Делгелгеге аңгы-аңгы стеллажтарны тускайлаан. 1968 чылдың декабрьдан бээр районда лениниананы чарлаан: неделяның среда санында ол библиотекага, будурүлгелерге Ленин дугайында беседалар, ном допчулалдары, ыыткыр номчулгалар эртип турар.

Шагаан-Арыгның район библиотеказы бо чылдың баштайгы чартында ленинчи темага 700 кезек номну номчукчуларга бижиткен. Ленинчи булуңну организастаан. Номнуң көскү агитациязынче улуг сагыш салдынган. Каа-Хемниң уруглар библиотеказы баштыңчы дугайында номнарны пропагандалаары-биле тускай альманахты эрттирген. Литература оюнларынга киришпишаан, школачылар ленинчи теманың 2—3 номун номчуп четтигиптер. Кызылда Гайдар аттыг уруглар библиотеказы школаларга даянып, уругларның номчулгазын экижиткен.

Элегес-Аксының библиотеказында ном номчуп шыдаар кижи бүрүзүн библиотекада хаара тутқан. Номчукчуларның кижи бүрүзү ленинчи темага 1—2 ном номчаан. «Төрөөн черивистиң бөгүнгү болгаш даартагы хүнү» деп плакатта Тываның амыдыралын, хөгжүлдезин көргүскен. Ооң материалдарын хүн бүрү чаартып турар. Баштыңчының дугайында номнарның пропагандазын бөгүнгү амыдырал-биле холбап турар. Чазын болган коммунистиг субботник үеэинде баштыңчының «Улуг эгелээшкин» деп ажылының дугайында элээн каш беседаны чоруткан.

Көрүлдениң база бир негелдези номчукчулар-биле ажылды сайзыраңгайжыдары болур. Аныяктар, тускай эртемниглер, студентилер дээш янзы-бүрү кижилерге хамаарыштыр литератураны шилип таарыштырарынче библиотека ажылдакчылары сагыш салган. Ленин, комсомол, аныяктар база Тыва темазынга тустуг кижилерге болгаш болук номчукчуларга таарыштыр планнарны тургузуп турар.

Тандының библиотекалары көрүлдеге хамаарыштыр бедиткен хүлээлгелерни алган. Районнуң шупту библиотекалары «Ленин дугайында номну номчукчу бүрүзүнге» деп кыйгырыглыг ажылдап турарлар. «Тываның кырында ленинчи идеяларның чырыы», «Ленин моңгеде дирит», «Бистиң Ленинивис» деп делгелгелер доктаамал турар. Делгелгелерге баштыңчы дугайында альбомнарны база немец турар. Тускай кежээлер, конференциялар база эрткилээн.

Районнуң уруглар библиотеказы (эргелекчизи эш Никитина) ленинчи темаже ханылап киргең. Уругларның сонуургалың хайныктырар ажылдарны хөй чорудуп турар. Тыва черниң дугайында солун материалдар бар. Тустуг номчукчулар-биле ажылды калбарткан.

Чоп ортузунга ном пропагандазының ёзугдуг шолбаннары болу берген көдээ библиотекарьлар бисте бар. Оларның чижээнге Мугур-Аксыда 16 чыл дургузунда ажылдап турар Саая Самбууну киирип болур. Бо библиотекарь школа, аныяктар база колхозчулар-биле сырый харылзаалыг. Ол библиотека активинге даянып, номну өг-бүле бүрүзүнге чедирер соруглалыг, чүткүлдүг ажылдап турар. Ильичиниң ажыл, амыдыралы-биле чоннуу таныштырар, көдээниң ишчилериниң ортузунга номну пропагандалаар чаагай херекке ол бараан болган.

Баштыңчының теоретиктиг номналыв номчукчуларга чедингири-биле пропагандалаар төлээдө, библиотекарь кижи боду бо темага быжыг билиглиг болуру чугула. Бистиң библиотека ажылдакчылары боттары түс-туста болгаш бөлүк аайы-биле өөредилгени база чорудуп турар. Ленинчи тема канчаар-даа аажок делгем болгаш хөй янзы чүүлдерни хаара тутқан. Номчукчунуң соңуургалын барымдаалаары чугула. Кол чүүл номчаан номнуң санында эвес, харын ооң ужур-утказын шиңгээдип алырында. Бо темага баштай-ла номчуп эгелээн кижилер-биле ажылды чорудуп, оларга дузалаар, сүмелээр апаар. Ынчангаш библиотека ажылдакчылары харыысалгалыг чугула теманы пропагандалаарынга тывынгыр болгаш чогаадымчы мергежилдиг болуру кончуг чугула.

Г. АНДРЕЕВА,
библиотекалар талазы-биле инспектор.

АВЫЯАСТЫГ КАЖАРЛААШКЫН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың чазаа бо чылын шеригге келдирерлерниң санынган 50000 кижини кызырар деп шиитпирлээн. Ооң ол шиитпири «шуут мегелээшкин» болган деп, Албадаашкын-биле күүсеттирер шериг хүлээлгезин күш чок болдурары дээш Национал Чөвүлелдиң удуртукчузу Томас Ривс медеглээн.

Пентагон эрткен чылдың июль — октябрьда келдиргениинден бо чылдың ол үезинде барык ийи катап хөй киижини шеригге келдирер деп шиитпирлээн. Ынчангаш АКШ-тың чепсектиг күштеринге бо чылын келдирерлериң пиляти саны 1968 чылдаазындан ийи-ле хуу эвээш болур деп. Т. Ривс медеглээн.

Республиканчылар эрге-чагыргага холгаарлап алгаш, шеригге келдиришкин айтырыынга дүвүрээрден туржук, харын Ак бажыңның политиказынга удур бо күзүн эрттирер кылдыр дайынга удур организацияларның массалыг студентилер ходелишкиннерин төлевилел турар перспективаларынга сагышсырап турар деп чазактың ол базымының суртаалчы кажарлаашкынының сойгалавышаан, Томас Ривс парлалгага үндүрер медеглелинде демдеглээн.

СОҢГУ ИРЛАНДИЯ. Белфастың болгаш Лондондерриниң чурттакчылары кудумчу тулчуушкуннарының үезинде тургускулап алган оңгуларын быжыглавышаан.

Ольстерниң хөй-хөй хоорайларында хамааты эргелер дээш демиселчилерни тудуп хоругдазар аглаашкынынар болуп турар. «Сезигленчиглерниң» шуптузун тудар болгаш оларны суд, байысаалда чокка чежеге-даа чедир хоругдалга тургузар эргелерни полицияга берип каан.

ЧУРУКТА: Белфастың бир кудумчузу. Улуг кижилер, уруглар-даа магазинге баарда мындыг эрттирилге черлеринге баар ужурга таваржыр.

Камера Пресс— СЭТА-ның фотозу.

Соңгу Ирландияда байдал

ЛОНДОН. (СЭТА). Белфастың болгаш Лондондерриниң чагырга черлери, эжелекчи шериглер аңаа кудумчу оңгуларының хөй незиин үзуткаарын чедип апса-даа, Соңгу Ирландияның политиктиг байдалы барык өскерилбээн. Соңгу Ирландияның улуг-улуг хоорайларының кудумчуларын биеэ олчаан-на англи солдаттар патрульдап, Белфастың хөй-хөй кудумчуларынга өрт үндүрер бомба частыышкыннары, боолажыышкынар шак бүрүде болгулап турар.

Протестант шажын-чүдүлгелиглериң Пэйслиге баштаткан удуртукчулары хамааты эргелер дээш демиселчилерге кандыг-даа дүжүп берииишкинер бербес сагыштыг бис деп ажыы-биле медеглеп турар.

ЯПОНИЯНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ КЫЙГЫРЫЫ

ТОКИО. (СЭТА). Японияның социалистиг партиязы ГДР-ни хүлээп көөрүнче, ол күрүнебиле дипломаттыг харылзаалар тургузарынче япон чазакты кыйгырган.

Социалистиг партияның Төп Күүсекчи Комитединиң эрткен неделяда үндүрген шиитпириниде ГДР-ни хүлээп көөрү Германияның тайбың ёзу-биле каттыжарының айтырыыбиле чарылбас холбаалыг деп айыткан. Ол кыйгырыгны ук шиитпирге дүүштүр үндүрген.

Социалистиг партия чаа күрүнеия тургузарының хөрөнге ГДР-ниң улуг чедиишкиннерлиг болганын ол шиитпиринде демдеглээн. Социалистиг партия Япония биле ГДР-ниң аразынга харылзааларны бүгү талалыг хөгжүдерии дээш туржуп турар.

Агрессорга өлүмнүг согуушкуннар

ХАНОЙ. (СЭТА). Августуң бирден сентябрьның 15-ке чедир — дөртен беш хонукта Мурнуу Вьетнамны Хостаарының улусчу чепсектиг күштери дайзынның 65 муң солдаттарын болгаш офицерлерин, 25 муң америк шериг албанныгларны сандан үндүрген, 795 самолёттарны болгаш вертолёттарны аңдара аткан болгаш үрелиишкинге таварыштырган, 2600 шериг машиналарын, ооң иштинде 1450 танкыны болгаш куяктыг транспортёрну узуткаан, 178 шериг судновун болгаш фатерлерни сугже дүүп киирген болгаш өрттеткен, 280 аар чепсек-хереклерди, миномёттарны чок кылган, удурланыкчының 80 шериг складын узуткаан.

Бо сан-түңнерни «Хосталганың» парлалга агентилелиниң дамчытканы Хосталганың улусчу чепсектиг күштериниң командылалының дыңнадыында киирген.

Күскү шаап халдаашкын кампаниязының үезинде Мурнуу Вьетнамның патриоттары америк-сайгон шеригларнин 40 хоорайда болгаш Мурнуу Вьетнамның моожу төптеринде туруштарынга, дайзының улуг шериг кезентериниң 60 командылал пунктуларынга, 30 ажыг аэродромга, транспорт талазы-биле чугула чердерингe өлүмнүг согуушкунну таварыштырган. Чамдык моожуларга чурттакчы чонну «томаартырының» талазы-биле дайзының чорудуп турганы дээрбечи операцияларын буурадып дүжүрген болгаш чамдык чаа девискээрлерни хостаан, амында улусчу эрге-чагырга тургуступтаан.

Хосталганың улусчу чепсектиг күштери үстүнде айыткан үе дургузунда тулчуушкун төлүнге бодунуң идепкейин бүзүредиг хөгжүтпүшаан, үзүткел чок шаап халдаашкынны чоруткан, Хосталганың Национал Фронтузунга болгаш Мурнуу Вьетнамның Революстуг Тур чазаанга удуртқан партизан демиселинге идепкейлиг киржип турар чурттакчы чоннуң, бүгү армияның болгаш Мурнуу Вьетнамның улустарының деткимчезинге даянган, бодунуң техниктиг мергежилиин болгаш дайынчы күчүзүн доктаамал улгаттырганының ачызында мындыг чедиишкиннер чедип алдыганын дыңнадыгда демдеглээн.

«Хосталганың улусчу чепсектиг күштери күчүлүг согуушкунарны бээр болгаш үргүлчүлелдиг демиселди чорудуп шыдаар бүрүн аргалыын бо чайынпанчак тиилелгелер бадыткап турар. Ынчангаш АКШ-тың агрессиязынга удур удурланыышкын дайынын долу тиилелгеге чедир чорударынга быжыг шиитпирлиг» деп дыңнадыгда айыткан.

Эжелекчи дайынны узамыктырар талазы-биле дайзының планнарын тодаргайлавышаан, Хосталганың улусчу чепсектиг күштериниң командылалы президент Хо Ши Миниң чагыгларын күүсетпишаан, чедип алдынган чедиишкиннерин көвүдедиринче болгаш америк агрессорну бүрүн тиилээринге чедир шиитпирлиг демиселди чорударынче бүгү ада-чурттуларны, шеригниң кадр ажылдакчыларын болгаш дайынчыларны кыйгырган.

ШЫН

1970 чылда кижи бүрүзү солуннуг, журналдыг болур ужурлуг

Ийи солун

«СОВЕТСКАЯ РОССИЯ» болгаш «НОЙЕС ЛЕБЕН» солуннарының арыннарынга келир чылын кандыг айтырыгларны чырыдарыл? Маңаа бүгү чүвени баш бурунгаар көөрү берге, ынчалза-даа редакцияларның кол пландары, углаажышкыннары билдингир.

Улуг Октябрьның соонда орус черге улуг чаартылгалар болган. Коммунистиг партияның мерген удуртулгазы-биле, Россияда чурттап турар өске-даа улустар-биле кады, орус улус бодунуң республиказын мурнакчы кодээ ажыл-агыйлыг, күчүлүг индустриалдыг кылдыр бодурган. Шаанда эзи турган черлерде улуг үлетпүр төптери, бо үениң хоорайлары тургулап келген, электри дамчыдылгазының шугумнары шөйүлген, дээди өөредилге черлеринде муң-муң студентилер өөренип турар. Геологтар улам ырап, чаа-чаа байлактарны ажыдып турар. Даарта оларга база тудуглар хайнып үнер.

Чогаадыкчы өндүр улуг ол ажылды «Советская Россия» көргүзер. Партия ажылдакчылары, эртемниг болгаш техниканың кижилери ооң арыннарынга чүүлдер бижиир. Партияның планнааны коммунистиг тургузуушкунуң өндүр улуг программазы канчаар боттанып, В. И. Ленинниң төрүттүнгени хүнүнден бээр 100 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарыштың киржикчилери чогаадыкчы кандыг инициативаны үндүрүп турарын солун чугаалап бээр. Мурнакчы коллективтерниң, дидим чаартыкчыларның дуржулгазын тодаргай чырыдар.

Партия организацияларының ажылының, марксизм-ленинизмниң улуг идеяларын пропагандалаарының, коммунистиг кижизидилге айтырыының дугайында улуг кичээнгейни солун салыр. В. И. Ленинниң, революцияның хоочун кижилериниң даалгаларын күүседир аас-кежиктиг болуп чораан кижилерниң сактыышкыннарын солундан номчуур силер.

Советтер ажылының, чурттакчылар тудуунуң, хоорайлар, суурлар чаагайжыдылгазының, ажылчы чоннарның өспүшаан турар амыдырал, культура негелделериниң хандырар ужурлуг, бүдүрүлгелерниң болгаш албан черлериниң ажылдарының дугайында материалдарны номчукчулар солундан тывар. Россияның хоорайларын чаартыр дугайын чугаалап турар «Бистиң хоорайларывыстың даартагы хүнү» деэн ат-биле чүүлдерни парлаар.

Дээди өөредилге черлериниң, школаларның, эртем лабораторияларының ажылын солунга хөй-биле парлаар. Уругларны кижизидерлинге дугалаар «Ада-иелер чөвүлели» дээн ат-биле чүүлдер, корреспонденцияларны доктаамал парлаар. Эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннериниң дугайында будүн арыннарны солун үндүргүлээр. Медицинаның алдарлыг ажылдакчыларының, эмнээриниң чаа арталарының, эмнелге, аарыглар профилактиказының, эмнерниң дугайында чүүлдери солунга хөй чернн ээлээр.

Театрларның шиилери-биле, чаа кино-фильмнер-биле номчукчуларны солун таныштырар. Сураглыг чогаалчылар, шүлүкчүлер, чурукчулар, композиторлар солуннуң арыннарынга чүүлдерни бижиирлер. Чаа чогаалдардан үзүндүлерни, рецензияларны, чогаал журналдарының допчулалдарын парлагылзар. Солуннуң эң дээре очерк дээш чарлаан конкурузунуң адын «Амыдыралдың совет мөзүзү» дээр. Сураглыг чогаалчылар, журналистер аңаа киржир.

Даштыкыдан сөөлгү дыңнадыгларны, улуг чугула болуушкуннарга тайылбырларны, даштыкы авторларның чүүлдерин солуннуң арын бүрүзүнден номчуур бис.

Республиканың амыдыралын, эрткен дайынның маадырларын, бүдүрүлгениң мурнакчыларын, улуг эртемденнерни, эртемниң болгаш техниканың ажылдакчыларын — оларның амыдыралын номчукчуларга солун тодаргай таныштырар. Ол сорулга-биле тускай «Россияның талантылары», «Чылдар болгаш кижилер», «Эштер-өннүктер дугайында» деп аттар-биле хөй чүүлдерни парлаар. Сад, ногаа ажылдакчызы, балыкчы болгаш шыдыраачы кижилер эки сүмелерни солундан алыр. Номчукчуларның айтырыгларынга харыыларны парлаар булуң бар. Күш-культура болгаш спорт дугайында солунга доктаамал парлаар.

Суббота хүннеринде «Суббота кежээзинде» деп тускай арыннарны үндүрүп турар, өг-бүлеге ол ажыктыг.

«Советская Россия» — массалыг солун. Ажылчыннар, колхозчулар, албан-хаакчылар, студентилер, заводтар болгаш колхозтар удурткукчулары, инженерлер, башкылар, Совет Армияның дайынчылары, эвилелдешкен республиканың чурттакчылары бо солунну номчуурлар.

«Нойес лебен» солун бирги арнынга улуг хемчээлдиг фото-чурук-биле үнери чаңчыл болган. Күш-ажыл маадырларының, кодээ башкыларның чүүлдерин, хову турлаанда концерт көргүзүглерин азы чурукчунуң байырлалдыг плакадын солундан номчукчу көөр.

Номчукчулар сөөлгү неделяның болуушкуннарын неделяда бир үнер бо солундан сонуургап номчуп алыр. Совет чазак тайбың чаа эгелээшкинни кылган, чаа домна тургустунган, чаа кино-фильм үнген, делегейге ажыттынган дээн ышкаш, эң сөөлгү болуушкуннарны кыска, билдингир кылдыр чырыдарын солун оралдажып, делегей дугайында бижиир сураглыг журналистер, тайылбырлакчыларның чүүлдерин парлаар.

Бистиң экономикавыстың судалын, үлетпүрде болгаш кодээ ажыл-агыйда чаартылгаларны, совет кижилерниң, ооң иштинде немец националдыг совет хамаатыларның күш-ажылчы херектерин солун тодаргай чырыдар. Заводтар болгаш тудугларның, колхоз, совхозтарның ажыл-ишчилериниң, партия организацияларының амыдыралының дугайында чугаалап тура, мурнакчы дуржулганы, кижилер аразында мурнакчы, коммунистиг харылзаалар канчаар тургустунуп турарын пропагандалаарын солун бодунуң кол сорулгазы кылдыр көрүп турар. Агроном, шахтёр, партия организациязының секретары болгаш колхоз даргазы, башкы, чолаачы аңгы-аңгы мергежилдиг, назылыг номчукчулар боттарынга солун чүүлдерни, очерктерни, мораль темазынга бодалдарны, чидиг фельетоннарны бо солундан номчуур.

Революцияның, хамааты дайынның, социалистиг тургузуушкунуң, Ада-чурттуң Улуг дайынының маадырларының амыдыралының дугайында делгереңгей чырыдып турган солун номчукчуларның эки үнелээшкинин чаалап алган.

Немец дыл башкыларынга ажыл дуржулгазы солчуп турар тускай арынныг кылдыр солун үнүп турар. Аңаа методика талазы-биле үнелиг сүмелерни парлаар. «Нойес лебени» школачылар болгаш студентилер номчааш, бистиң чуртта болгаш даштыкыда эң сөөлгү, солун чүүлдерни чүгле билип алыр эвес, харын немец дылды херек кырынга шиңгээдип өөренирлер. Пионерлерге, школачыларга ийи арын булуң база солунда бар, өөредилге, пионержи ажыл-херектер, спортчу маргылдаалар, турисчи походтар, ужуралдар дугайында ол арыннарга парлаар. ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң, Казах ССР-ниң база эвилелдешкен өске-даа республикаларның культура министерстволары «Нойес лебен» солунну өөредилге херексели кылдыр ажыглаарын школаларга сүмелээн.

«Биликсээчелдерниң клуву» аттыг чүүлдерни, эртемниң болгаш техниканың сөөлгү чедиишкиннерин билдингир, иле кылдыр солун парлап турар. «Өг-бүле иштинге» деп ат-биле база чүүлдер солунга парлаттынып турар.

Ук солун номчукчуларга тускай ийи арынны берип турар, номчукчуларның чагааларын, шүгүмчүлелдиг материалдарын, төрүттүнген хүннер-биле холбаштыр байыр чедиришкиннерин, төрээн болгаш чоок кижилерин тыппайн, оларны дилеп турар дугайында чарлалдарын ол арыннарга парлаар.

Солуннуң сөөлгү арнындан чидиг утказыг, сеткүг шоодугларны, баштактарны, кроссвордтарны, шоодуглуг чуруктарны, ноталыг ырларны болгаш өскелерни-даа номчукчулар көрүп, номчуп алырлар.

Бо солуннарны бижидип алгаш, номчууру улуг ажыктыг.

И. КРАВЧЕНКО.

ЧАГЫДЫП АЛЫҢАР

Кичээнгейни чагыдылгаже

Бай-Тайга районда ниитизи-биле 2 муң ажыг солуннар болгаш журналдар чагыттынган. Ол дээрге, чагытса чогуур сорулганың чүгле 25 хуузу. Парлалга чагыдылгазы Тээлиниң чамдык коллективтеринде, Кара-Хөлдүң эмнелге пунктузунда доозулган. Ол ышкаш «Мурнакчы», «Кара-Хөл» колхозтарда, Шуй ортумак школада солун, журнал чагыдылгазы эки чоруп турар.

Бо чугула политиктиг кампания — парлалга чагыдылгазын эгелээнден бээр ай чоокшулай берген. Ынчалза-даа чамдык албан организация болгаш ажыл-агыйлар чагыдылгаже кошкак кичээнгей салып турары хараадаачыг. Көжүп чоруур механизастатыыган № 741 колоннада чангыс-даа кижи чагыдылга кылбаан, райпода чүгле 40 хире чагыдылга бар. «Тээли» совхозтуң Найырал, Кызыл-Даг салбырлары катай чүгле беҗен четпес чагыдылгалыг. Бо ажыл эмнелге коллективинде база четпес.

Юбилейлиг 1970 чылдың парлалга чагыдылгазын Совет Тываның 25 чыл оюнга алдар кылдыр октябрь 1-де доозар сорулга салдынган. Ол талазы-биле тайылбыр ажылын районнуң чер бүрүзүнге чоруткан турда, чамдык черлерде партия, комсомол организациялары ол ажылды четпес организастап турар.

Районнуң бюджетте организацияларында, ылангыя школаларда парлалга чагыдылгазы баа уттундуруп турар. Ол ышкаш кодээ ажыл-агыйның, өске-даа адырларның тускай эртемниглери, эмчилер, башкылар, культура ажылдакчылары боттарының ажылының аайы-биле чагыдылганы бижидери чугула.

К. МОНГУШ.

—○—

Буруу кымдал?

Эрзинниң Мөрен суурда почта салбырының ажылын сегидери онза негеттинип турар. Аңаа ажылдап турган Вера Шимит почтаның ажылын шуут сандараткан. Чүл дизе почта чогуур шагында ажыттынмас, келген чагаалар тараттынмайн үр чыдар, чагаа хавы, открытка дээн ышкаш чоннуң херегледдери чок. Мөренче чоруткан посылка, акша шилчилгези чогуур ээлеринге четпес, арада будалып каар. Чазын-на Москвадан А. Узум, З. Ондар оларга чоруткан посылка, бандерольду ээлери мынчага албаан, Бай-Тайгадан К. Бичии-Урутта чоруткан 25 рубль база сураг барган. Ол чүүлдерни В. Шимит будап каан болган.

Парлалга тарадылгазының талазы-биле чоңга пропагандаа ажылын чорудар турган. А. Кыргыс, Х. Ховалыг болгаш өскелерниң-даа 1969 чылдың чагыдылга акшазын четче дужаавайн, ону В. Шимит самчыгдаан. Амгы үеде Вера Шимитти ажылындан үндүрген боордан өске, а самчыгдалын теледир дугайында кандыг-даа хемчег албаан.

Эрзин районнуң кайы-даа суурларында радиодамчыдылгазын чоң четче дыңнавас, үстүр чорук чанчыл болган. Бо бүгү четпестерни районнуң харылзаа белдириниң начальниги эш Чомбуруу канчаар көрүп тур ирги?

Б. КЫРГЫС.

ПОЛИГРАФИСТЕРДЕ

Республика типографиязының коллективи 1970 чылдың чаа солуннарынга болгаш журналдарынга чагыылганы организастап чорудуп турар.

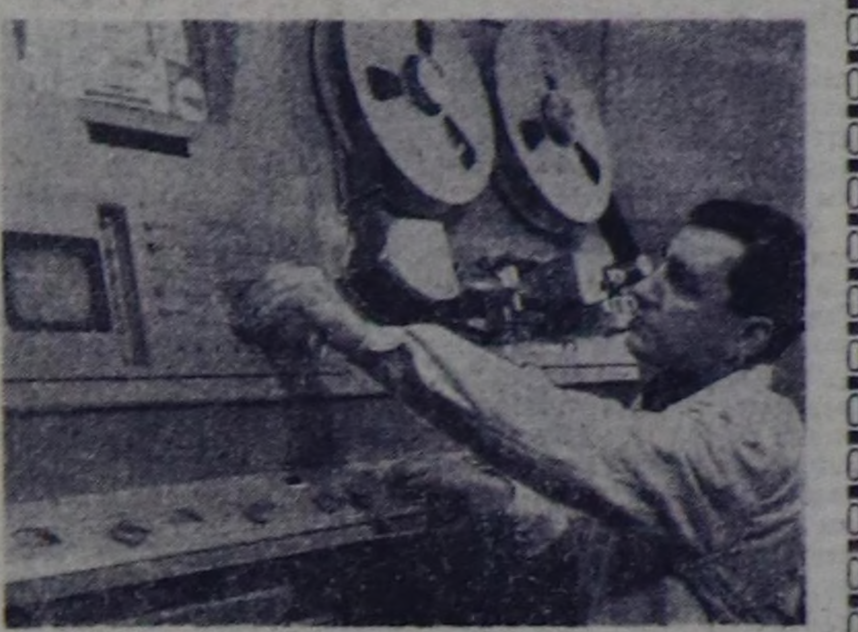
Полиграфистерниң коллективи 100 кезек солун, журналдар чагыдар турган болза, бо хүннерге чедир 85 кезекти 350 рубль түңге чагыткан.

Коллективте юбилейлиг чылдың парлалга чагыдылгазын тарадырының хөй-ниитичи тарадыкчыларын цех бүрүзүнде тургускан. Оларның ажылын комсомолчу Ирина Монгушовна Достак-оол удуртуп, полиграфисчи бүрүзү 2-ден 3 чедир чагыдылгалыг турзун дээш кызымаккай ажылдап турар.

Бүдүрүлгениң ажыл-ишчилери баштайгы удаада 10 «Правда», 23 «Комсомольская правда», 25 «Пионерская правда», 2 «Шын», 15 «Тувинская правда» болгаш янзы-бүрү журналдарны чагыткаайнар.

Полиграфистерде солуннар болгаш журналдар чагыдылгазы ам-даа үргүлчүлеп турар.

С. ОЮН.

Чурттуң хөй-хөй телестудиялары «Кадр-1» видеомагнитофоннарны калбаа-биле ажыглап турар. Ук магнитофоннарны Новосибирскиниң ылавылалдыг ажылдаар машиналар заводу бүдүрүп турар. Ол дериглер катап телевидение экраннарынга дамчыдар кылдыр дүрзүлелдерни, үнну магниттиг лентага демдеглеп бээр аргалыг.

Сибирьжилер ам ак-кара өңнүг телевидение дүрзүлелдерин дамчыдарынга-даа, өңнүг дамчыдылгалар кылырынга база ажыглаар, чаа «Кадр-3» аппаратураны бүдүрүп эгелеп турар.

ЧУРУКТА: эптеп тургускан «Кадр-3» видеомагнитофоннуң ажылдаарын инженер А. И. Золотарёвтуң шуударыр таарыштырып турары.

В. ЛЕЩИНСКИЙНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Шупту чагыдылгалыг

Совет кижилерниң билиг, культуразы бедээн тудум-на, оларның парлалгага ынакшылы база аажок калбарган. Моон чижээ Арыг-Бажы сес чыл школадан көрүп болур. Солуннар болгаш журналдар чагыдылгазы коллективке чыл бүрү организастыг болуп келген.

1970 юбилейлиг чылдың парлалга чагыдылгазы база эки эгелээн. Баштайгы четче эвес түңнел ёзугаар алырга, школада 19 башкының кижи бүрүзү «Учительская газетаны», «Шынны», «Тываның аныяктарын» шупту чыл төнчүзүнге чедир чагыткан. Ол ышкаш башкылап турар эртемнерниң аайы-биле чагыдылгаларны база бижидип турар.

Школа коллективинде хөй-ниитиниң парлалга тарадыкчылары З. Сунгарап, Л. Ондар олар парторганизацияның удуртулгазы-биле чагыдылганы эки организастап турарын демдеглээри өөрүнчүг. Бо чугула ажылга идепкейлиг киржип, баштайгы хүннерде безин 25 рубльдиң чагыдылгазын бижиткен Сунгарап Чаш-оол, 8 чагыдылгалыг К. Чөреве, 6 чагыдылгалыг А. Серен оларны база мактап болур. Школаның ажылчыннарындан эштер Сарыг-оол, Павлова олар база идепкейлиг киржип турар.

Я. ОЮН.
Улуг-Хем район.

Оорлардан, төтчеглекчилерден тарааны камгалаар

Дүжүт ажаап алыышкыны аң чугула ажыл-агыйжы, политиктиг сорулга дээрзин кижи бүрүзү билир. Ынчангаш тарааны өй-шаанда болгаш чидиринг чокка ажаап алыры дээш бүгү кижилер демисежип турар.

Ындыг турбуже хову-шөлдерниң ажыл-ишчилериниң бо сорулганы күүседип алырынга шаптык кадып турар чамдык кижилер бисте амдаа бар. Олар чүгле боттарының хууда ажылын харап, өскелерниң күсели-биле чурттап, амыдыраарын бодаарлар.

Ындыгларның чижээ бо-дур. Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң комбайнери, мурнунда шииттирип чораан Бараа Симчитович Оюнну колхозтуң тараа ажаап алыышкынынга чорудуптарга, ажылдың изиг-түлүк үезинде ажылын каггаш, чиик арга-биле ажык тыварының киржикчизин дилээри-биле Самагалдай сууржe чорупкан. Аңаа ындыг киржикчи «Сельхозтехниканың» Тес-Хем салбырының чолаачызы Соян Сарыг-оолович Сандай болган. Олар боттарының аразында дугуружуп кааш, дүне комбайнның бункериңден 800 килограмм тарааны оорлааш, Самагалдай суурнуң чурттакчызы хамааты Ивановка садарын оралдашкан. Ынчалза-даа олар тутурган. Тарааны хавырып алган, а оорларны хоойлу харысалгазынче киирген.

«Сельхозтехниканың» Тес-Хем салбырының ажылчыны Иванов оорлаан тараа деп чүвени билип тургаш-ла, ону садып алырын дутурушкан турган.

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң чолаачылары Даспаанчык Сарыг-оол, Маскыр Бичелек база-ла чиик арга-биле ажык тыварын бодап, ол колхозтуң тараазын алгаш, «чазыг кылдывыс» дижип турганнар. Олардан тараны алгаш, колхозка эгиткен.

Буруузун ижип-кара чокка билингенин барымдаалааш, оларның херээн эш-хуузунуң судунче шилчиткен.

Сөөлгү үеде колхозтардан болгаш совхозтардан тараа сөөртүп турар чамдык чолаачыларның Кызыл хоорайга келгеш, тараа оорлаар чоруунуң фактызы база илереэн. Оларның дугайында истелге чорупп турар.

Шак ындыг арыг сеткилдиг эвес кижилер-биле демиселди бүгү хөй-нииити чорудар ужурлуг. Хөй-ниитиниң ындыг дузазын бодувустуң хүн бүрүде практиктиг ажылывыска көрүп турар бис.

Ам ажаап алыышкынның үези төнер чоокшулап олурар. Ындыг болганда, шөлдерге ажаап алдынмаан тараа артпазын дээш, тараа ажык дээр адаанга артпазын база оңу кым-даа оорлавазын дээш, хөй-ниити биске улуг дузаны көргүзерин идегеп турар бис.

Д. САГАН,
Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң килдис начальнигиниң оралакчызы.

МУҢ АЖЫГ ЧЫЛ БОЛГАН ШЫДЫРАА

Армениянын ортаа вектер үезинде найысылалы — Двинаның турган черин казып турда, муң ажыг чыл мурнунда үеде кылган шыдыраа тывылган.

Ооң бодаларын аң-мең дүрзүлүг кылдыр даштан чазааш, ак-көк фаянс-биле угулзалаан. А хемчээ анаа шыдыраа бодаларынындан арай улуг. Шыдыраа хоорайның төп кварталының шыгжаг черлеринден болгаш ниизээдэн тывылган.

Армениянын чону ортаа вектерде-ле шыдыраалап чораан дээр бижимел барымдаалары археологтарның ол тывызы ынчалдыр эң баштай бадыткаан.

Г. ГАЛУСТЯН.
(СЭТА-ның корр.).
ЕРЕВАН.

Парлаваза-даа...

Тываның ыраккы районнарының бирээзи — Тожу-биле пассажирлер аргыштырылгазынга хамаарышкан чагаа редакцияга келген. Ооң автору эш Шырыпчык дараазында айтырыгларны тургускан: баш удур билет садар чер делгем-даа болза, ында улус олурар сандайлар, стулдар чок болуп турар; Тожуже ужар самолёттарны хүннүң бирги чартымында чорутса кандыгыл база агаар боралаан үеде «Заря» теплоход-биле Тоора-Хемче рейстер кылырын организастап болур арга бар бе?

Кодээ бижикчиниң тургускан айтырыгларынга хамаарышкан организациялар дараазында харыыны берген: самолёт биледи садар кассаны чоокку үеде хоорайның автобус биледи садар агентство чери-биле кады тургузары планнаттынган, аңаа пассажирлерге таарымчалыг байдалды тургузар.

Кызыл — Тоора-Хем болгаш өске-даа чурттакчылыг пункулар-биле самолёт харылзаазы агаарның байдалындан бүрүн хамааржыр.

Тожу районче самолёт ушпастай берген үеде «Заря» теплоход чорупп турар. Эрткен чайын ол рейсти каш удаа организастаан. Бо рейс доктаамал эвес — агаарның байдалындан хамааржыр апаар.

Редактор К. Н. ДИИГА.

Школачыга СҮМЕ

КИЧЭЭЛДЕРГЕ КАНЧААР БЕЛЕТКЕНИРИЛ?

БО АЙТЫРЫГНЫ кезек школачылар салган. Бир оол мактаны каапкан: школадан келген дораан-на, даартагы хүннүң кичээлдеринге белеткенип эгелей бээр мен. Чүгле кичээлимни кылып доосказ, ам дыштанып эгелээр мен. «Ажыл төнген — амыр дыштан». Ол оол бо чечен домакты шын ажыглаан бе ынчааш? Школага кичээл төнген соонда өөреникчиге дыштаныры чугула. Эки дыштанып албайн, даартагы хүннүң кичээлинге белеткенип эгелей берзе, оңаалга эки билдинмес болгаш хөй үе чарыгдаттынар. Өөреникчи дораан туруптар. Хүннүң-не дыштанмайн, ынчаар кичээлдеп ыэр болза, кижиниң кадыкшылы баксырап эгелээр.

Ынчангаш школадан чанып келгеш чемненип, элээн дыштанып алгаш, ам-на бажынга берген оңаалгаларыны күүседип эгеле.

Ынчалза-даа даартагы кичээлге белеткенириңиң чылыгда: шала кежээ кижиниң ажылдаар хөңнү чоктальп келир. Бир эвес сен кежээки ээлчегде өөренип турар болзунза, даартазындагы кичээлге эртенги чем соонда белеткенип ал.

Кичээлдеп эгелээр мурнунда өрээлдиң иштин агаарладып ал. Сеңээ шаптыктавазын дээш, улуг улустуң чепшээрели-биле радиону ыыттавас кылып ал.

Чырык ыяап-ла солагай таладан азы кырындан дээп турарын хайгаара. Хөрээң-биле столга чөленме.

Баштай берге оңаалгаларың күүседип алгаш, ам белениринче шилчи.

Кичээлиң доосказ, дыштанып, агаарлап кылашта. Амна демги чечен домакты ажыглап болур. «Ажыл төнген — амыр дыштан».

ХҮН ЧУРУМУ — КАДЫКШЫЛДЫ КАМГАЛААР

МЕН БӨГҮН эртенги гимнастика кылып, оңаалган күүседип ап, ном номчуп четтиктиң бе? Ада-иениң ажылынга дузалаштың бе?

Чамдык чүү-даа чүвеге шагы четпейн баар оолдар, уруглар бар. А чамдыктары шуптузун кылып четтигипкен турар. Канчап черле олар ынчаар четтигип турарларыл?

Олар үени камнап, шын хуваап ап өөрени бергеннер.

Чурумнуг оолдар, уруглар хүн чурумун тургузуп алгаш, үргүлчү ону сагып турарлар. Сен база бодуңга ындыг хүн чурумундан тургузуп ал.

Эртенги зарядка, ном номчулгазын, хөй-ниитиниң ажылын, күш-ажыл кылырын, солун спорт оюннары ойнаарын, арыг агаарга агаарлаарын уттпайн, хүн чурумунга киирип ал.

Тургаш, эртенги, дүъштеки, кежээки чемиң чигеш, чаңгыс доктаамал шагта уду. Кежээки чем чигеш 1—1,5 шак эртенде уду. Ооң мурнунда дыштанып агаарлап ал. Ол аразында удуур өрээлин агаарладып ал. Уйгуңга ыяапла 9—10 шак чарыгда.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

КЫЗЫЛТОРГ садыгжыларны, кассирлерни, ногаа аймаа саарарынга ажылдаар садыгжыларны, экспедиторларны, костеляншa (хеп кадагалаар кижи) болгаш магазиннерге ажылдаар ажылчыннарны, аштакчыларны, инвентаризаторларны (дансы, бүрүткел чорудар кижилер), электриктерни, бызаңчыларны, слесарь-сантехниктерни, маляр-штукатурларны ажылдаары-биле чалап тур.

№№ 9, 13, 15, 19, 20, 38, 22, 40 магазиннерде картофель болгаш ногаа аймаан бажыңнарга чедирип бээриниң талазы-биле чагыгларны чурттакчы чоңдан хүлээп ап турарын садып алыкчыларга дыңнадып тур.

КЫЗЫЛТОРГ.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Мээң ачам капитан» 10, 2, «Ыяш бурганнарның чажыды» 12, 4, 5.45, 7.30, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Киночыынды 10, «Кышкы эртен» 12, 14, «Аазатпай» 16, 17.50, 19.40, 21.30 шактарда.

«БАА-ХЕМ»: «Алдын туфельчигештиң төөгүзү» 10, 3, «Дүжүп турар хыраа» 5, 6.45, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Оттуг версталар» 15, «Ийи кижиге клетка» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭКИ КИЖЭЭ ЭШ ХӨЙ ЭКИ АЪТКА ЭЭ ХӨЙ»

(Үлегер домак).

«Малчынның аъды». Э. Чоксумнун фотоэтюду.

ӨӨРЕНИРИН КУЗЭЭННЕРГЕ

Кызыл хоорайның № 35 профессионал-техниктиг училищезин алгытианы-биле холбаштыр 1969—70 өөредилге чылында дараазында мергежилдерге сургуулдарны немей хүлээп алырын чарлап тур:

	Өөренир хуусаазы
1. Тудуг машиналарын септээр слесарьлар	2 чыл
2. Дашчылар	1 чыл
3. Штукатурлар	1 чыл
4. Столяр-бызаңчылар	2 чыл
5. Слесарь-сантехниктер	2 чыл
6. Штукатур-малярлар	2 чыл
7. Электрогазосварщиктер	2 чыл

Училищеге 8 класс доосказ 15—16 харлыг кижилерни хүлээп алыр. 7 класс доосканнарны дашчылар, штукатурлар бөлүүнге хүлээп алыр. 7 класс доосканнар 8-ки классты доосказ, сес класс доосканының херечилелин алыр. Ийи чыл хуусаалыг өөренир кижилер тускай мергежили-биле кады ортумак школаны база доозар.

Училищеге өөренип кирерлерни халас чемгерер, ажылчын база дыштанып кедер хеп-биле, общежитие-биле хандырар.

Профессионал-техниктиг училищеге өөренип эрткен үезин ниити күш-ажыл стажынга киир санаар. Өөредилгени дооскан соонда чедип алган мергежилин ёзугаар кайы-бир организацияга барып ажылдаар.

Училищени кончуг эки өөренип доосканнарны ажыл стажы барымдаалавайн, техникумнарга, институттарга хүлээп ап болур. Сургуулдарның техниктиг чогаадылгазын сайзыразыры-биле белгүмнер ажылдап турар.

Училищеде Культура бажыңы бар, ында бот-тывынгыр уран чүүлдүң белгүмнери ажылдап турар (ырның, шиинниң, бал болгаш улустуң танцыларының, эстрада болгаш үрер хөгжүм инструментилериниң, баянистерниң).

Бот-тывынгыр уран чүүл белгүмүнүң киржикчилери хоорайның организацияларынга база районнарга концерттер көргүзер. Училищеде спорт залы бар. Ында бокс, хүреш, волейбол, хаак, баскетбол секциялары ажылдап турар. Училищениң спортчулары хоорай, республика база край маргылдааларынга шаңналдыг черлерни ээлеп келген.

Училищеге өөренип кирер сургуулдар өөредилге херекселдерин шуптузун алгаш келир (кыдыраалдар, шугум, демир-ужүктер, карандаштар, готовальня), спорт хеви (трико, тапочкалар).

Директорнуң адынга киирер билдириишкинге дараазында документилерни кожар:

Школа дооскан дугайында херечилели, төрүттүнгениниң дугайында херечилел болгаш паспорт, шериг учёдунга киир бижиттирер херечилели, Кызылдың № 1 поликлиниказындан эмчи шинзылгазы, ВЛКСМ райкомундан чоруткан бижик, школаның характеристиказы, ада-иелерниң хүлээлгези, 3×4 хемчээлдиг дөрт фото-чурук.

Училищениң адрези:

Кызыл хоорай, «Нефтебааза» деп автобус доктаар чер, телефон 21-09.

Оолдар, кыстар, чалап тур бис, өөреницер!

Балгазында кодээниң № 11 профтехучилищези 1969—1970 өөредилге чылында сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Училище слесарь мергежилдиг тракторист-машинистерни белеткеп турар.

Сургуулдарның чеми халас, общежитиеге чурттаар болгаш айда 10—20 рубль стипендие алыр.

Училище 16 хардан өрү назылыг 6—7 класс дооскан кижилерни хүлээп алыр. Аңаа кирерин күзээннер паспортун азы төрүттүнгениниң дугайында херечилелди, эртемниң дугайында база чурттап турар чериңден шинзылганы, күш-ажыл дептерин болгаш колхоз азы совхозтан чоруткан дугайында шинзылганы ап алгаш келир.

ДИРЕКЦИЯ.

редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, культура килдизиниң 37-13, кодээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизиниң 21-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин — Кравченко кудумчузу, 1.). ТС—00729.